

Allmän SiS-rapport
2005:3

Ny Kontakt

Ett samarbetsprojekt mellan
Riksförbundet Frivilliga
Samhällsarbetare och Statens
institutionsstyrelse

Av Michel Devillaz och Emma Martinsson

Förord

Emma Martinsson och Michel Devillaz, projektledarna i det treåriga projektet Ny Kontakt, skriver att samverkan mellan frivilliga och Statens institutionsstyrelse har varit svår. Där hindren har övervunnits har resultatet blivit bra och vikten av verksamheten poängteras av ungdomarna, personalen och de frivilliga. Rapporten redogör för både de framgångar som uppnåtts och de hinder som synliggjorts.

Riksförbundet för Frivilliga Samhällsarbetare har flerårig erfarenhet av besöksverksamhet inom kriminalvården och var av den anledningen i trygg förvisning om att detta även kunde införas inom den statliga ungdomsvården trots de svårigheter som blev tydliga även på organisatorisk nivå.

Projektet och samarbetet var ett nytt initiativ inom SiS och det fanns ingen erfarenhet kring de situationer som uppkom i samband med verksamheten.

Många av svårigheterna som synliggjorts består av motstånd och oprövade strukturer som med vilja och flexibilitet kan och till delar har övervunnits. Framgångarna kan kvantifieras i antalet besökare. Det går att räkna in de olika besöksgrupperna och olika typer av aktiviteter som genomförts, men det kvalitativa resultatet kan vi bara spekulera kring. Vad har de vuxna besökarna, utan betalning och behandlarkompetens men med hjärta och erfarenhet, betytt för den enskilde, som är placerad på institution omgiven av professionella behandlare och kamrater i samma situation?

Erfarenheterna av projektet visa att institutionsvården, där projektet slagit väl ut, utvecklats i en takt som inte skett tidigare. Vi ser nu det första initiativet till engagerade frivilliga medborgare som i organiserad form vill och kan göra en betydelsefull social insats på Statens institutionsstyrelses ungdomshem.

Denna skrift om samverkan mellan Statens institutionsstyrelse (SiS) och Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare (RFS) har tillkommit genom att Allmänna Arvsfonden beviljat medel till ett projekt för att utveckla besöksverksamheter på ungdomshemmen. SiS har bla bidragit med kostnaderna för att trycka denna skrift.

Slutligen önskar vi att samverkan fortsätter att utvecklas och att vi tillsammans kan stödja eleverna på ungdomshemmen på ett bra sätt.

Rutger Zachau
Statens institutionsstyrelse

Nilla Helgesson
Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare

Innehållsförteckning

Förord	1
Sammanfattning	3
1 Inledning	4
1.1 Projektets bakgrund	4
1.2 Syfte med rapporten	5
1.3 Rapportens disposition	6
1.4 Ny Kontakt – ett samarbetsprojekt mellan RFS och SiS	6
1.5 Statens institutionsstyrelse	7
1.6 Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare	8
2 Projekt Ny Kontakt startar	9
2.1 SiS och RFS i samverkan runt Ny Kontakt	9
2.2 Svårigheter i samarbetet	10
2.3 Att motivera personal och ungdomar	11
2.4 Rekrytering och förberedelse av de frivilliga inför uppdraget	14
2.5 Råby ungdomshem	15
2.6 Sammanfattning	16
3 En modell för besöksverksamhet	17
3.1 Enkätundersökning hösten 2002	17
3.2 Rekryteringsprocessen	18
3.3 Riktlinjer för Ny Kontakts besöksverksamhet	20
3.4 Ny Kontakts fortsatta besöksverksamhet på Råby ungdomshem	21
3.5 Samarbete med RFS på lokal nivå	23
3.6 Reflektioner kring mötet mellan ungdomar och frivilliga	24
3.7 Sammanfattning	25
4 Utökning av verksamheten	27
4.1 Solgården	27
4.2 Ljungaskog	27
4.3 Tunagården	28
4.4 Klarälvsgården	29
4.5 Hammargården och Långanässkolan	29
4.6 Svårigheter med att utöka besöksverksamheten	29
4.7 Det goda exemplet	31
4.8 Sammanfattning	32
5 Avslutande reflektioner kring Ny Kontakt	34
5.1 Övåntade effekter av projektverksamheten	34
5.2 Rekommendationer inför fortsatt besöksverksamhet	35
5.3 Slutdiskussion	36
Referenser	40
Bilaga 1: Riktlinjer för frivilliga samhällsarbetare	41
Bilaga 2: Riktlinjer för personal	41
Bilaga 3: Intervjumall för det enskilda samtalet	42
Bilaga 4: Förbehåll för frivilliga	43

Sammanfattning

Ny Kontakt är ett treårigt samarbetsprojekt som handlar om besöksverksamhet med frivilliga samhällsarbetare på SiS ungdomshem. Besöksverksamheten erbjuder möjligheter till betydelsefulla relationer som ett komplement till den professionella insatsen. Denna rapport handlar om våra erfarenheter och reflektioner som projektledare från detta samarbete. De första erfarenheterna från Råby ungdomshem bekräftar att besöksverksamheten kan ha betydelse för ungdomarnas utveckling. De ungdomar som har deltagit är eniga om att kontakten med frivilliga samhällsarbetare är positiv och de upplever kontakten som ett stöd. När frivilligrollen har varit tydlig och när personalen har tagit sitt ansvar i samarbetet har besöksverksamheten fungerat utmärkt som en länk mellan ungdomshemmet och samhället.

De olika stegen i modellen för hur man startar besöksverksamhet blev allt tydligare genom att vi provade olika sätt. Den metod som vi använde för den första rekryteringen fortsatte vi med, eftersom den fungerade bra. Kort sammanfattat innebar den att vi bokade tid för att informera på olika utbildningar och vid studiebesök som kom till Råby. De frivilliga rekryterade också själva genom att prata med andra om projektet och om sina erfarenheter. Det har inte handlat om att få så många frivilliga som möjligt, utan att anpassa rekryteringen till efterfrågan från institutionen. En hög omsättning av frivilliga behöver inte vara negativt för verksamheten, men kräver ökad tydlighet gentemot ungdomarna för att undvika orealistiska förväntningar. Det kräver också en regelbunden nyrekrytering för att besöksverksamheten skall upprätthållas.

Att föra ut besöksverksamheten till SiS övriga ungdomshem visade sig vara svårare än projektets ursprungliga plan. Mycket arbete kvarstår för att motivera institutionerna till att prioritera Ny Kontakts besöksverksamhet eftersom endast sju av 34 ungdomshem visade närmare intresse för projektet. Vi har stött på svårigheter som handlar om rädsla och misstänksamhet mot det som är nytt och behov av kontroll och skydd, som ligger i tvångsinstitutionernas struktur. I vissa fall har projekttiden inte varit tillräckligt förankrad bland avdelningens personal och ungdomar. När vi som projektledare inte funnits på plats har projekttiden ofta runnit ut i sanden. Vi ser olika faktorer som gjorde att ingen på institutionerna fullt ut tog ansvar för verksamheten. Tidsbrist och intensiv vardag, ointresse och rädsla för insyn, behov av kontroll och ovana att samarbeta med andra har påverkat personalens engagemang.

Besöksverksamheten på SiS ungdomshem med frivilliga samhällsarbetare är ett samarbete som vi anser värt att satsa på. Institutionsvårdens framtid måste sikta på att i högre grad få in representanter från samhället in på institutionen och få ungdomarna på institutionen ut i samhället. Vi hoppas att denna rapport skall kunna användas som ett instrument i denna utvecklingsprocess. Erfarenheterna från projektet borde tas tillvara både av RFS och av SiS inför framtida samverkansprojekt. Vår viktigaste erfarenhet från de här tre åren är att projektarbete är en lärande process och att det finns mycket att lära både av de svårigheter och de möjligheter vi har gått igenom.

1 Inledning

1.1 Projektets bakgrund

Statens institutionsstyrelse (SiS) är den myndighet som ansvarar för verkställigheten av beslut enligt LVU¹ och enligt LSU² vid särskilda ungdomshem. Det finns även andra privata och kommunala behandlingsalternativ för ungdomar, men det är endast SiS som har rätt att ha slutna och låsta avdelningar. Behandlingen vid de särskilda ungdomshemmen syftar till att hjälpa den unge till utveckling och mognad och skapa förutsättningar för ett liv utan våld, självdestruktivt beteende, missbruk och kriminalitet.

SiS ungdomshem är slutna institutioner. Ungdomarna är socialt utsatta och omhändertagna av samhället. De saknar ofta ett fungerande nätverk och kontakten med världen utanför institutionen är begränsad. Risk för institutionalisering och isolering från det övriga samhället är något som både SiS egna erfarenheter och forskningen visat. Redan på 80-talet påvisade Goffman (1983) betydelsen av besök utifrån som kan visa de intagna att institutionen inte helt och hållet utgör en egen värld, utan att den har vissa förbindelser med omvärlden. Claes Levin (1997) fann i sin undersökning, *Ungdomar i tvångsvård – Råbyundersökning 94*, att ”de minst uppskattade delarna är att man är inlåst och isolerad från samhället, att vistelsen mest innebär förvaring och inte innehåller någon utveckling eller hjälp med det man uppfattade som problematiskt i livet. Ingenting var förberett när man skulle återvända. Slappheten i kontrollen och synen på ungdomarna som oansvariga barnungar gjorde att de också uppförde sig som sådana. Livet på anstalten uppfattades som något onormalt” (s 14–15). Tore Andreassen gav 2003 ut kunskapsöversikten *Institutionsbehandling av ungdomar – vad säger forskningen?* Denna genomgång av internationell forskning lyfter också fram behovet av avinstitutionalisering. Tore Andreassen menar att ”när man sammanför en grupp ungdomar med allvarliga beteendeproblem medför det alltid risk för att en ungdomskultur som präglas av antisociala attityder och antisocialt beteende kommer att utvecklas, vilket bidrar till ökade beteendeproblem. /.../ Risken för att utveckla en sådan ungdomskultur tycks vara störst på slutna institutioner som isolerar ungdomarna från världen utanför.” (s 340–344).

Forskning om vistelse på ungdomshem pekar också på att en nära person som inte är någon myndighetsperson har en positiv betydelse för den unges framtida utveckling. ”En god kontakt mellan ungdomar och personal är en kontakt som så lite som möjligt liknar en personal-elev relation. Tvärtom önskade man sig en annan typ av mer jämlik relation. /.../ Den kontakt som betyder något för den unge handlar om mycket enklare saker som tillit, medmänsklighet, ärlighet, äkthet, intresse och förmåga att hantera konflikter på ett konstruktivt sätt.” (Levin, 1997, s 20). Tore Andreassen menar att ett viktigt område för att få positiva effekter av behandlingen är ”att grundlägga det samband och de färdigheter som är nödvändiga för att fungera i en prosocial³ ungdomsmiljö. Därför är det viktigt att få kontakt med prosociala ungdomar under institutionsvistelsen, men också att få hjälp att etablera en sådan kontakt efter utskrivningen.” (Andreassen, 2003, s 343).

---

¹ Lag om särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52).

² Lag om verkställighet av sluten ungdomsvård (1998:603).

³ Andreassen använder begreppen antisocial och prosocial som motsatser till varandra. För att ytterligare definiera begreppet prosocial använder han synonymer som välfungerande och normalfungerande.

Både Levin och Andreassen menar att isolering från det omgivande samhället och bristen på kontakt med människor utanför institutionen kan bli ohälsosam ju längre avskildheten pågår. Det blir också svårare för individen att ”hitta tillbaka” till ett normalt och socialt anpassat liv igen – personen har blivit institutionaliserad. Inom SiS finns en önskan om att öka kontakten mellan institutionen och världen utanför och att ungdomarna skall få möjlighet att skapa nya betydelsefulla relationer med ”vanliga människor”. Detta ledde till att SiS tog kontakt med Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare (RFS) för att starta ett gemensamt projekt. Samarbetsprojektet Ny Kontakt startade hösten 2001 och tanken var att man genom besöksverksamhet med lekmän skulle underlätta den påfrestning som isoleringen innebär.

Med tanke på ungdomsvårdens utveckling kan man fråga sig hur det frivilliga sociala arbetet kan komplettera SiS egna resurser och svara på ungdomarnas behov av prosociala kontakter. Vi rör oss nu i ett område där olika kompetenser och olika relationer kompletterar varandra för att i högre grad öppna upp för frivilliga att komma in på institutionen och ge möjligheter för inskrivna ungdomar att komma ut i samhället. Ungdomarna har behov av mer än vad bara den professionella insatsen kan ge. Relationen mellan behandlare och klient är alltid ojämlig och bestämd av yrkesmässiga förhållanden. Klienten är i beroendeställning till behandlaren, som har maktbefogenheter, ytterst i form av lagstadgade särskilda befogenheter (se SiS hemsida). Beroendet förstärks av att klienten är tvångsplacerad på institutionen och inte själv kan välja sina relationer.

Begrepp som yrkesroll, professionalitet och utbildning är centrala när man talar om behandlingsarbete. Ett professionellt förhållningssätt är enligt Tore Andreassen (2003) ett krav för att kunna nå bättre resultat inom ungdomsvården. ”En del av den behandling, som ungdomar med sociala problem blir utsatta för, är till exempel skrämmande oprofessionell både när det gäller innehållet och när det gäller den personal som arbetar med dessa” skriver Jerzy Sarnecki (DN, 2002) professor i kriminologi. Vikten av att ha professionell personal inom ungdomsvården har lyfts fram de senaste åren inom SiS.

Bent Madsen (2001) urskiljer två slags stödrelationer: den professionella kontakten och den nära relationen. Enligt Madsen karaktäriseras den professionella kontakten av att vara planerad, distanserad, regelstyrd och rollbunden. Den nära relationen, den så kallade medmänskliga kontakten, karaktäriseras däremot av att vara spontan, tillitsfull, jämlig, intim och personlig. Madsen poängterar att den nära relationen inte kan ersättas av den professionella kontakten eller omvänt, utan de uppfyller var för sig nödvändiga behov.

Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare är en ideell organisation med flera års erfarenhet av besöksverksamhet på häkten och anstalter inom kriminalvården. Därför betraktades RFS som en naturlig och resursstark samarbetspartner i arbetet med att öka kontakten mellan institutionen och världen utanför. Frivillighet kontra tvång, lekman kontra yrkesman, myndighet kontra frivillig organisation! Samverkan mellan SiS och RFS aktualiserar många frågor som kan ses som en möjlighet till ett förändrat arbetssätt och ge vinster för båda parter. Det gäller att hitta vägar för samarbetet där RFS och SiS blir som länkar i samma kedja som förstärker och kompletterar varandra.

1.2 Syfte med rapporten

Syftet med denna rapport är att beskriva projekt Ny Kontakt i sin helhet samt att lyfta fram några funderingar kring de möjligheter och hinder som vi som projektledare mött under arbetets gång. Vi tänker att rapporten även kan användas av SiS och RFS som underlag för

beslut ifall verksamheten skall fortsätta efter projekttiden samt för att inhämta kunskaper vid nya samarbetsprojekt.

Vår ambition är att beskriva våra egna personliga erfarenheter av att arbeta med den här sortens projekt. Dock har vi sökt stöd i forskning och teorier för att försöka förstå våra egna upplevelser under projektprocessen. Ungdomsvården är ett omfattande forskningsområde med olika perspektiv och vi har fastnat för den forskning där vi kunnat hitta tolkningsramar för våra egna erfarenheter. Vi ser det som en viktig uppgift att skriva denna rapport och vi hoppas att den skall kunna användas som ett förändringsinstrument.

1.3 Rapportens disposition

Vi har valt att beskriva projektet och våra erfarenheter utifrån följande disposition:

- I detta inledningskapitel ger vi en beskrivning av projekt Ny Kontakt, bakgrund, syfte samt en kort beskrivning av respektive organisation.
- I kapitel 2, Projekt Ny Kontakt startar, beskriver vi svårigheter och möjligheter med samverkan samt motivationsarbete, rekrytering och besöksverksamheten på Råby ungdomshem.
- I kapitel 3, En modell för besöksverksamhet, beskriver vi hur vi arbetade fram en modell för besöksverksamheten. Vi gjorde en enkätundersökning där vi använde resultatet för att bedöma vad som fungerade samt tog fram en rekryteringsprocess och riktlinjer för besöksverksamheten. I kapitlet beskriver vi även den fortsatta verksamheten och samarbetet med RFS på lokal nivå samt reflekterar kring mötet mellan ungdomar och frivilliga.
- I kapitel 4, Utökning av verksamheten, återger vi försöken att starta besöksverksamhet på sex av SiS ungdomshem samt reflekterar kring de svårigheter vi stötte på. Vi ger även ett gott exempel på en fungerande verksamhet.
- I kapitel 5, Avslutande reflektioner kring Ny Kontakt, tar vi upp några oväntade effekter av projektet, ger rekommendationer för fortsatt verksamhet och tar upp funderingar i en slutdiskussion.
- Varje kapitel avslutas med en sammanfattning.

1.4 Ny Kontakt – ett samarbetsprojekt mellan RFS och SiS

Under år 2000 ansökte Statens institutionsstyrelse tillsammans med Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare om att få stöd från Allmänna Arvsfonden för att under en treårsperiod starta besöksverksamhet på SiS särskilda ungdomshem. I februari 2001 beviljade Allmänna Arvsfonden medel för att utveckla besöksverksamhet på särskilda ungdomshem. SiS och RFS har valt att kalla projektet för Ny Kontakt. Två projektledare anställdes, en inom SiS och en inom RFS, med start den 1 september 2001.

Projektets övergripande mål är att förbättra stödet till de ungdomar som vistas eller har vistats på SiS ungdomshem, samt att öka allmänhetens insyn i slutna institutioner. Vidare vill projektet utveckla metoder för användandet av lekmän i form av besökare.

Projektet har två konkreta mål:

1. Att starta besöksverksamhet med lekmän riktad till ungdomar som vistas på SiS ungdomshem.
2. Att erbjuda ungdomar i utslussningsskedet en social kontakt utanför institutionen.

I projektansökan ingick även:

- att ta fram studiematerial och utveckla modeller för besöksverksamhet så att den kan spridas till fler ungdomshem
- att upprätthålla verksamheten genom att skapa lokala RFS-föreningar där de frivilliga i projektet kan få stöd och erfarenhetsutbyte

Projektet startade på Råby ungdomshem i Lund och tanken var att besöksverksamheten skulle förankras där under första året för att sedan under år två och tre spridas till samtliga 34 ungdomshem runt om i landet. Följande planering finns i projektplanen:

Första året – Projektet startade i oktober 2001 med informations- och kontaktarbete gentemot Råby ungdomshem, rekrytering av besökare, bildande av RFS-förening i Lund, framtagande av utbildningsmaterial och metodutveckling.

Andra året – Projektet skulle utbilda kursledare som fortlöpande kan utbilda nya besökare i landet. Arbetet med att starta nya besöksverksamheter på fler ungdomshem fortlöper. Verksamheten på Råby ungdomshem fortsätter.

Tredje året – Arbetet med att starta och upprätthålla besöksverksamhet fortlöper. Konferens för deltagarna i befintliga verksamheter på SiS olika ungdomshem arrangeras. Fortsatt utveckling av all verksamhet.

Förutom ovanstående kom projektet även att innehålla en enkätundersökning hösten 2002 för projektets deltagare och aktörer på Råby ungdomshem, en kursledarutbildning hösten 2003 samt framtagande av kursledarmaterial och en enkätundersökning bland samtliga institutionschefer inom SiS för att undersöka orsakerna till att så få institutioner var intresserade av att starta Ny Kontakts besöksverksamhet.

1.5 Statens institutionsstyrelse

SiS är en statlig myndighet som sedan 1993 arbetar på regeringens uppdrag. SiS är den myndighet som ansvarar för vård och behandling på landets särskilda ungdomshem och LVM-hem. På LVM-hemmen vårdas vuxna missbrukare enligt Lagen om vård av missbrukare i vissa fall (1988:870). Behandlingen vid SiS institutioner sker i regel utan samtycke från den som vårdas. Ett frihetsberövande är alltid ett allvarligt ingrepp i en människas liv och det ställer krav på att insatserna håller hög kvalitet. SiS institutioner skall ha väl genomtänkta och professionella behandlingsprogram som är anpassade efter klienternas behov. Verksamheten omfattar för närvarande 14 LVM-hem och 34 särskilda ungdomshem med sammanlagt cirka 1 100 platser.

På de särskilda ungdomshemmen vårdas ungdomar enligt LVU, LSU eller enligt SoL.⁴ De omhändertagna ungdomarnas ålder varierar mellan 12 och 21 år. Gemensamt för de intagna är tung psykosocial problematik, ofta med inslag av kriminalitet och missbruk. Vårdtiden på ett särskilt ungdomshem varierar från några veckor upp till fyra år. Syftet med vården är att bryta ett destruktivt mönster och hjälpa den unge till utveckling och mognad och på så vis skapa förutsättningar för ett liv utan våld, droger och brottslighet.

---

⁴ Socialtjänstlagen (2001:453).

Institutionens grundprincip är att ge den unge och hans/hennes familj hjälp och stöd med de problem och svårigheter som lett till omhändertagandet. Målsättningen är att skapa förutsättningar för varaktiga relationer både under behandlingstiden, men även som ett led i den planerade utslussningen till samhället. Olika metoder och modeller används för att nå så goda resultat som möjligt i behandlingsarbetet. Stor vikt läggs vid ett nära samarbete med den unges nätverk. Alla ungdomar erbjuds undervisning under vistelsetiden samt annan form av sysselsättning såsom praktiskt arbete och fritidsaktiviteter. (Faktauppgifterna från SiS hemsida.)

1.6 Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare

RFS är en ideell, partipolitiskt och religiöst obunden organisation som arbetar på uppdrag av lokalföreningarna i förbundet. Det finns ca 7000 enskilda medlemmar runt om i landet organiserade i lokalföreningar eller i RFS Riksförening. RFS bildades 1968 och finansieras genom medlemsavgifter, statsbidrag och projektanslag. RFS finns till för dem som har följande frivilliguppdrag (RFS hemsida):

- Kontaktpersoner, kontaktfamiljer och stödfamiljer enligt SoL och LSS⁵
- Stödpersoner enligt de psykiatriska tvångslagarna LPT⁶ och LRV⁷
- Gode män och förvaltare enligt Föräldrabalken
- Lekmannaövervakare och besökare inom kriminalvården
- Besökare på SiS särskilda ungdomshem
- Andra socialt intresserade personer

Samtliga uppdrag ovan, förutom besöksverksamheten inom kriminalvården och på ungdomshemmen, finns reglerade i respektive lagstiftning.

Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare har till syfte att medverka till ett samhälle med minskad utslagning och där människor har rätt till rehabilitering eller habilitering vid behov. Förbundet har till uppgift att stödja lokalföreningarna så att de i sin tur kan ge ett bra stöd till dem som har frivilliga uppdrag. Den lokala föreningen skall erbjuda sina medlemmar utbildning, information, erfarenhetsutbyte och annat stöd som råd och kontakter.

En frivillig samhällsarbetare är en person som utför frivilligt samhällsarbete. Det handlar om att ge stöd till människor som har det svårt i samhället. Begreppet innebär vidare att det inte är frågan om yrkesarbete. Frivilligarbetaren skall bidra med sin vardagskunskap. Den frivillige samhällsarbetaren har visst arvode för uppdraget och/eller omkostnadsersättning. Besökare på ungdomshem, häkten och anstalt får inget arvode. De personer som rekryteras skall ha känslomässig förmåga och tid att möta och ge stöd till en annan människa. Därutöver är det viktigt att den frivilliga samhällsarbetaren ges möjligheter att skaffa sig de kunskaper som är viktiga för uppdraget.

---

⁵ Lag om stöd och service för vissa funktionshindrade (1993:387).

⁶ Lag om psykiatrisk tvångsvård (1991:1128).

⁷ Lag om rättspsykiatrisk vård (1991:1129).

2 Projekt Ny Kontakt startar

I det här avsnittet går vi igenom hur vi startade upp den första besöksverksamheten på Råby ungdomshem. Hur gick vi till väga i uppstarten? Hur lyckades vi motivera personal och ungdomar? Hur rekryterade vi och förberedde de frivilliga inför uppdraget? Vilka hinder stötte vi på?

2.1 SiS och RFS i samverkan runt Ny Kontakt

Den första fasen handlade om att skapa grundläggande förutsättningar för samverkan först på organisationsnivå och sedan på fältet där personal, frivilliga samhällsarbetare och ungdomar möts. Vad krävdes för att samverkan skulle fungera?

Ny Kontakt är ett unikt samarbetsprojekt mellan en statlig myndighet och en frivillig organisation. SiS och RFS har olika kultur, arbetssätt, språk och roller. I början av projektet krävdes tid och förståelse för att lära känna varandras organisationer, varandras likheter och olikheter samt för att kunna formulera gemensamma mål utifrån den redan fastställda projektplanen. Ingen av organisationerna hade tidigare erfarenheter av ett liknande nationellt samarbetsprojekt. Vår första uppgift var att lägga en grund för det gemensamma arbetet genom att tydliggöra målen, uppdraget och rollerna.

”Att samverka innebär att man tillsammans med andra som är styrda av andra regelsystem och i annan organisatorisk position, arbetar mot gemensamma mål” (Danermark, 2000, s 15). Danermark beskriver i sin bok om den svåra konsten att samverka, de nödvändiga förutsättningarna för ett lyckat samarbete:

- att samverkan har en tydlig och klar ledning
- att samverkan har ett klart uttalat mål
- att tillräckliga resurser ställs till förfogande
- att skillnaderna mellan de samverkande avseende synsätt, organisation och regelverk har identifierats
- att hindrande skillnader undanröjts eller om detta inte går, sätt att hantera dem utvecklats.

För att samverkan skall bli framgångsrik fordras tydlighet och kommunikation. Oklarheter i befogenheter skapar, enligt Danermark, lätt osäkerhet och handlingsförlamning. Vi har under projektets tid sett samverkan som en lärande process och sett att det finns både möjligheter och svårigheter när två organisationer skall samarbeta.

För att tydliggöra vilket sammanhang vi befinner oss i är det viktigt att beskriva SiS organisation, som består av 34 olika ungdomshem. Varje ungdomshem kan ses som en självständig enhet, med egen ledning, egen inriktning och egen ekonomi. Inom varje ungdomshem kan det också finnas olika avdelningar, som även de har ett mer eller mindre självständigt arbetssätt. Det innebär att Ny Kontakt inte bara har samverkan mellan två olika organisationer (SiS och RFS) på central nivå, utan på lokal nivå blir det flera samarbetsparter. Man kan alltså tala om samverkan på olika nivåer; mellan projektledarna, mellan cheferna inom respektive organisation, mellan RFS lokalföreningar och ungdomshemmen, mellan frivilliga, personal och ungdomar. Det finns alltså en uppsättning formella och informella regler som skiljer sig åt för de inblandade.

2.2 Svårigheter i samarbetet

När vi startade Ny Kontakts verksamhet på Råby Ungdomshem i Lund blev det snart tydligt för oss att SiS, Råby ungdomshem och RFS hade skilda synsätt. Representanter från de olika organisationerna har haft olika tankar kring hur besöksverksamheten skulle samordnas eftersom samtliga tänker utifrån sina egna förutsättningar och behov. Vi har ibland tyckt att det primära syftet, att öka stödet till ungdomarna, glömts bort. ”Att träffa människor med en annan bakgrund och andra perspektiv på tillvaron än de man själv har upplevs ofta som stimulerande.” (Danermark, 2000, s 22). Oftast leder samarbetet till en insikt om att vi på olika sätt kompletterar varandra och att vi känner respekt för varandras kunskaper och ståndpunkter. Vi behöver för den skull inte alltid vara överens om det vi diskuterar. Inom ramen för Ny Kontakt kommer det in en rad faktorer som komplicerar bilden. Tankar om inflytande, prestige, pressad arbetssituation och dagliga rutiner har ibland lett till svårigheter för respektive organisation att få gehör för sina åsikter. Istället för lärande, respekt och kreativitet har vi under vissa perioder haft konflikter, irritation och stagnation i verksamheten, vilket blir resultatet när samarbetet inte fungerar.

”Att vara anställd innebär att tillhöra en organisation – att vara en del av en organisatorisk struktur. Detta gör oss till viss del ofria. Vi kan inte handla som vi alltid skulle vilja.” (Danermark, 2000, s 32). Hur, var och vem har fattat besluten i projektet? Vem ansvarar för ekonomin? Dessa frågor har varit aktuella och de båda organisationerna har inte alltid förstått varandra. Trots de någorlunda självständiga institutionerna är SiS, som vi har förstått, en hierarkiskt uppbyggd organisation där en chef ”högre upp” fattar besluten. Allra högst upp finns SiS generaldirektör, som fattar mer generella beslut riktade till samtliga ungdomshem. RFS kan däremot beskrivas som en platt organisation där varje lokalförening fattar sina egna beslut så länge det är inom förbundets stadgar. Dessa olikheter har vi uppfattat som ett hinder när det gäller samverkan. Inom SiS har vi till exempel sett svårigheter i kommunikationen, eftersom alla anställda tillhör samma organisation men samtidigt befinner sig på olika nivåer och har olika befattning. Det verkar inte alltid som om information når fram mellan de olika leden.

Vi har också uppfattat otydlighet och bristande kommunikation mellan Råby ungdomshem och SiS huvudkontor, vilket har skapat förvirring hos oss. Vi har i vissa situationer upplevt ett slags konkurrens mellan institutionen och huvudkontoret som sett förväntningarna och tankarna kring Ny Kontakt utifrån olika perspektiv. Institutionen har funderat utifrån sin vardag, medan huvudkontoret har sett mer till hela landet och kanske haft en mer teoretisk utgångspunkt. Vi anser att det krävs rak och tydlig kommunikation och en medvetenhet om organisationens hierarkiska uppbyggnad för att dessa två perspektiv skall kunna mötas.

Sedan projektstarten har vi haft en referensgrupp med representanter från RFS, SiS centralt, Råby ungdomshem och socialtjänsten i Lund. Syftet var att referensgruppen skulle fungera som bollplank för projektledarna och ha en rådgivande funktion. Vi har sett att referensgruppen har ökat möjligheterna till ett gott samarbete inom projektet. Det har dock redan från början varit tydligt ifall gruppen skulle ha en beslutande funktion eller inte. Till exempel har beslut tagna i referensgruppen kring projektets utveckling inte godtagits i ledningsgruppen på Råby. Det hade varit bra att redan från starten ha en tydlig projektorganisation där det står klart vem eller vilka som skall besluta om vad. Man hade kunnat ha en styrgrupp med beslutsfunktion, dvs en grupp som tolkar direktiv och fastställer målen, som beslutar om budget och tidsplaner och som följer och stödjer projektarbetet. Samtidigt hade det varit viktigt att inte ta bort projektledarnas beslutsdelegering, varför projektledarna bör ingå i en sådan styrgrupp.

Ledningsfunktionen har ofta upplevts otydlig, ibland obefintlig. Vi tror att detta beror på missuppfattningen om att när väl projektledare och referensgrupp var utsedda så skulle det hela sköta sig självt. En annan orsak till otydlighet i ledningsfunktion kan vara brist på tid. Här tror vi att det handlar om prioritering. RFS kan på ett annat sätt prioritera projektarbetet, medan det inom SiS finns en ordinarie verksamhet som kommer först. För projektledaren inom SiS har det varit oklart vem som varit chef. Från början låg chefskapet på lokal nivå och sedan ändrades det till central nivå eftersom Ny Kontakt var ett nationellt projekt. Den otydliga strukturen kring anställningen har skapat osäkerhet, vilket under perioder självklart även har fått negativa effekter för projektarbetet.

Saknaden av en styrgrupp och en tydlig ledningsfunktion har samtidigt inneburit ökad frihet och en känsla av ansvar hos oss projektledare, vilket vi tror har lett till ökad kreativitet. Att vi själva varit tvungna att fatta vissa beslut har kanske fört projektet i en annan riktning än om vi hela tiden skulle ha haft en styrgrupp som fattat alla beslut.

Trots svårigheter när det gäller samverkan under uppstarten har vi ändå lyckats samarbeta. Vi tror att en anledning är att båda organisationerna från början hade en stark tilltro till projektidén samt att vi var överens om behovet av besöksverksamhet inom SiS. Ytterligare en anledning kan vara att vi på projektledarnivå tidigt bestämde oss för att bilda en enhet. Detta berodde på att vi såg risker med att våra respektive organisationer skulle dra i oss från var sitt håll, vilket kunde leda till svårigheter i vår samverkan på lokal nivå. Det faktum att vi befann oss i Lund, långt ifrån huvudkontor och kansli, gjorde nog också att vi var tvungna att förlita oss på varandra eftersom vi tidvis stod ganska ensamma med projektet.

2.3 Att motivera personal och ungdomar

Det har varit en medveten strategi från SiS och RFS att starta Ny Kontakt som ett pilotprojekt under det första året på ett av SiS 34 ungdomshem. Råby ungdomshem i Lund valdes för att institutionschefen var positiv och engagerad i projektidén. Dessutom betraktades Lund som en adekvat region för att kunna rekrytera frivilliga samhällsarbetare bland studenterna. Råbys ledning har från början också varit realistisk när det gäller svårigheterna med att komma igång med Ny Kontakts besöksverksamhet. Verksamheter utifrån kan från institutionens sida ses som en hotfull konkurrens. En viktig uppgift för oss har därför varit att motivera institutionens personal till att vilja och våga delta i projektet.

Inom SiS fanns redan insikten om att införandet av en ny metod/modell tar tid. ”Vid införandet av nya metoder inom en verksamhet finns olika omständigheter att ta hänsyn till. /.../ Valet av metod, verksamhetens historia, personalgruppens kompetens teoretiskt/praktiskt/socialt och huvudmannens stöd är ytterligare faktorer som sannolikt har betydelse. Brist på tid, bristfällig dokumentation, svårt att se hur det nya hör ihop med det pågående arbetet och att det finns kontinuitet och ett sammanhang i det man som behandlare gör är andra omständigheter som påverkar implementeringsprocessen” (Lundefors Oscarsson, 2004, s 4–5).

Vilka faktorer har påverkat implementeringen av Ny Kontakt på Råby ungdomshem? Vi har funderat mycket på i vilken utsträckning personalen och ungdomarna har haft kunskap om Ny Kontakt, hur de har uppfattat innebörden i de frivilligas insats samt hur de kunnat och velat genomföra projektets idé i verkligheten.

Våra reflektioner kring detta utgår ifrån en förklaringsmodell som omfattar tre faktorer:

1) *förståelse*, 2) *vilja och motivation* samt 3) *förmåga eller resurser* (Vedung, 1998).

1. Med *förståelse* menas att känna till och förstå innebörden av vad som skall implementeras och varför (Vedung, 1998). Målet har varit att rätt information skulle ges vid rätt tillfälle till rätt person. All personal på avdelningen skulle veta vad Ny Kontakt är. Behandlingspersonal och avdelningsföreståndare skulle få kontinuerlig information om hur arbetet med Ny Kontakt fortskrider. Nyanställda och vikarier skulle i sin tur få information om besöksverksamheten av redan befintlig personal vid introduktionen.

Att väcka personalens intresse såg vi som en förutsättning för att Ny Kontakt skulle komma igång, eftersom initiativet till projektet kom uppifrån. Informationen till Råbys personal prioriterades för att få med dem i den planerade verksamheten. Vi träffade personalen på samtliga sju avdelningar på Råby, med en längre genomgång av projektet på de två avdelningar där vi planerade att starta verksamheten. Samtidigt delades skriftlig information om projektet ut till alla avdelningar. Ett nyhetsbrev mejlades regelbundet till all Råbypersonal under uppstartsfasen. Under samma period publicerades olika reportage om Ny Kontakt i lokaltidningar, lokal-TV samt i SiStone (SiS egen tidning som delas ut till samtliga anställda). Det är dock tydligt att denna kommunikationsväg inte har fungerat, eftersom ungefär hälften av personalen på Råby, som hade varit i kontakt med projektverksamheten, i enkätutvärdering hösten 2002 (Devillaz & Martinsson) uppgav att de saknade information om de frivilligas riktlinjer. En fjärdedel av dem säger att de inte heller har fått tillräcklig information om projektets syfte och om de frivilligas roll.

Vi kan se att personalomsättning och det faktum att man arbetar i team på rullande schema har varit ett hinder för att få ut information till alla. Vi misstänker att information om projektet till nyanställda och vikarier inte vidarebefordrats av ordinarie personal i den omfattning vi trodde. Skriftlig information via mejl har inte fungerat och det verkar som om inte all personal utnyttjar möjligheten att få information via mejl. Vi har även provat andra sätt att skapa *förståelse* för projektet. Exempelvis har vi tillbringat tid på en av avdelningarna med syfte att skapa en mer personlig relation till behandlingspersonalen. Där har det funnits många tillfällen att prata om projektet och diskutera frågor och funderingar. I efterhand kan vi också se att verksamheten på denna avdelning fungerat väl och vi tror att vår närvaro på avdelningen i inledningsskedet var en viktig faktor.

Förståelse bygger på kunskap och delaktighet i det som händer (Vedung, 1998). Att öka personalens delaktighet i uppstarten var viktigt. Vi upptäckte snabbt att när en eller två i personalgruppen fick ett tydligt ansvar för besöksverksamheten gick det lättare att få ut information till alla på avdelningen.

2. *Vilja och motivation* kommer efter *förståelse*. Vår uppgift har varit att behandlingspersonalen skall uppleva att samarbetet med de frivilliga samhällsarbetarna är till nytta i behandlingsarbetet. Frågor som vi använde för att motivera personalen var om behandlingspersonalen tyckte att det var meningsfullt att samarbeta med de frivilliga. Kunde det vara meningsfullt för ungdomarna? Vilka faktorer har påverkat motivationen under uppstartsfasen?

Vi upptäckte att det skiljde sig åt mellan olika avdelningar när vi skulle förankra Ny Kontakt. På de flesta avdelningar har personalen lite olika funktioner, några jobbar natt, andra jobbar bara dagtid, några jobbar i team och några är ansvariga för olika behandlingsprogram. I en personalgrupp med en massa olika funktioner kan så klart inte alla vara lika intresserade av projektet eftersom man helt enkelt har olika arbetsuppgifter. Vi anser dock att man oavsett detta kan ha viktiga synpunkter att komma med.

Vilja kan kopplas till personalens intresse för förändring. Det som i projektstarten fick personalen att verkligen bli motiverad var första gången som frivilliga och personal träffades. Istället för att få verksamheten abstrakt beskriven för sig fick man här ett ansikte och en möjlighet att lära känna varandra, vilket ledde till att misstänksamheten försvann. De frivilligas frågor och nyfikenhet avslöjade deras resurser och imponerade på personalen, som gick tillbaka till avdelningen med en förändrad bild av de frivilliga. Utifrån detta drog vi slutsatsen att det var nödvändigt att skapa mötesplatser mellan aktörerna för att samarbetet mellan personal och frivilliga i Ny Kontakt skulle lyckas.

3. När det gäller förmåga och/eller resurser kan vi tala om både ekonomiska, fysiska och personella resurser. Vilka resurser har funnits? Hur har förutsättningarna sett ut på de olika avdelningarna?

Några faktorer som har försvårat Ny Kontakts uppstart finner vi i institutionens struktur. Omorganisation och ombyggnad på en av avdelningarna där verksamheten skulle starta, blev ett hinder för implementeringen. På en annan avdelning upptog ekonomiska svårigheter och nedläggningshot personalens tid och tankar. En annan faktor är personalkontinuitet, där vi kan se att de avdelningar som haft liten personalomsättning lättare har kunnat ta ansvar för Ny Kontakt. Det är tydligt att trygghet och gynnsamma förhållanden främjar kreativitet och ger en bra grogrund för ett personligt engagemang.

Ungdomarnas delaktighet – här är en resurs som ofta glöms bort! Både institutionerna och frivilligorganisationerna har lätt att glömma bort att fråga de människor som faktiskt berörs av verksamheten. Vi anser att det är viktigt att ungdomarna får vara med och formulera sina egna behov och önskemål. Känslan av att vara tillfrågad och delaktig är viktig. Tore Andreassen (2003) påtalar vikten av att ungdomarna får möjlighet att påverka vardagslivet. ”Brist på autonomi och deltagande i beslut är förluster som förknippas med motstånd mot institutionsprogrammet. /.../ Om personalen kontrollerar alla beslut och aktiviteter kommer ungdomarna inte att acceptera institutionens mål som sina egna och det blir vanligt med aggressioner (s 222).”

När det gäller projektet har vi saknat ungdomarnas delaktighet i besöksverksamhetens utformning och utveckling. Detta kan bero på ett förhållningssätt som handlar om att ungdomar som finns på institutionen har många brister på alla områden och att man saknar tilltro till deras förmåga. Vi ser samtidigt att detta tanke sätt håller på att förändras och att man mer och mer pratar om betydelsen av ungdomarnas delaktighet i t ex behandlingen. I projektstarten träffade vi ungdomarna på en av Råbys avdelningar för att informera om projektet samt för att få höra deras åsikter om projektet. De uttryckte behov att träffa andra människor för att kunna göra mer saker, eftersom personalen inte alltid hade tid. De berättade samtidigt att det inte var lätt att träffa nya människor. Det var tydligt att ungdomarna hade svårt att föreställa sig hur verksamheten skulle komma att se ut.

Med facit i hand kan vi notera två viktiga aspekter när det gäller informationen till ungdomarna och deras delaktighet. När man startar verksamheten är det viktigt för ungdomarna att inte behöva vänta för länge mellan de olika stegen. I försöket med att informera ungdomarna tog det för lång tid mellan den första träffen och genomförandet av idéerna, vilket ledde till att vi och personalen inte lyckades hålla ungdomarnas intresse för projektet uppe. En annan aspekt är att det händer en del på avdelningarna som det inte går att styra över, exempelvis att ungdomar flyttar och placeras någon annanstans. Om man pratar med dem för tidigt finns risk att de inte finns kvar när verksamheten väl kommer igång. Vi tror också att det kan finnas en vinst i att de frivilliga har till uppgift att informera ungdomarna om projektet när de kommer till avdelningen. Det blir då tydligt för ungdomarna vem som skall utföra verksamheten och de kan direkt känna efter om de vill delta eller inte.

2.4 Rekrytering och förberedelse av de frivilliga inför uppdraget

Under uppstarten skulle vi rekrytera de första frivilliga samhällsarbetarna. Eftersom personalens misstänksamhet var ganska stor, blev den första gruppen av frivilliga extra viktig för att bryta ner motståndet. Besökarnas lämplighet var en av de centrala frågorna. Samtliga samarbetsparter var överens om att inte ”vem som helst” kunde komma och besöka ungdomarna på ungdomshemmet.

Under hösten 2001 satsades därför på att kontinuerligt och varierat informera allmänheten om projektet för att kunna rekrytera frivilliga som ville engagera sig. Ett sätt att sprida kunskap om Ny Kontakt har varit att kontakta olika naturliga samarbetspartners som representanter från folkhögskolor, socialförvaltningen, kultur- och fritidsförvaltningen, idrottsföreningar, polis, socialhögskolan, kyrkan och olika frivilligorganisationer.

Samtidigt testade vi olika strategier för att rekrytera frivilliga till Råby ungdomshem. Via våra egna personliga kontakter och bekanta rekryterades några av de första frivilliga. Via en av RFS lokalföreningar fick vi några frivilliga som tidigare haft uppdrag som lekmannaövervakare. Även via media har projektet nått ut med betydelsefull information. Affischer har satts upp på Lunds universitet och andra strategiska ställen i Lund som biblioteket.

För att kunna bedöma lämpligheten träffade vi samtliga frivilliga för ett enskilt samtal där de fick berätta om sig själva och varför de ville engagera sig. De frivilliga har fått lämna utdrag ur social- och polisregister. Att hitta lämpliga frivilliga ingår naturligtvis i institutionens uppgift att skydda de ungdomar som varit socialt utsatta. Att skapa en rekryteringsprocess med krav som kontroll och utbildning var ett viktigt steg för erkännandet av besöksverksamheten, vilket vi kommer att utveckla ytterligare i nästa kapitel, En modell för besöksverksamhet.

Begreppet frivillig samhällsarbetare anger att uppdraget inte handlar om yrkesarbete. Det krävs inte att den frivilliga har någon speciell yrkesutbildning för sitt uppdrag. Däremot bestämde vi i början av projektet att alla som åtar sig ett uppdrag också skall få bra information om uppdraget och om vanliga problem som en frivillig kan möta. Förberedelse och utbildning av de frivilliga inför uppdraget som besökare var det som dominerade våra arbetsuppgifter under den första perioden. Under besökskursen fick de frivilliga kunskap om SiS, RFS och Ny Kontakt samt om ungdomarnas problematik, om gällande lagstiftning samt om rollen som frivillig.

2.5 Råby ungdomshem

Under projekttiden har Råby ungdomshem förändrats vad gäller antalet avdelningar och antalet platser. Vi vill här kort beskriva hur Råby ser ut, för att ge en bild av vad det är för slags institution. På Råby finns ca 45 platser samt ett antal platser i träningslägenheter. Platserna fördelas på följande sex avdelningar:

- Onsjögården är en låst akutavdelning med åtta platser för både pojkar och flickor.
- Albogården är en låst utredningsavdelning med sex platser för både pojkar och flickor.
- Åsbogården är en behandlingsavdelning med sex platser för pojkar som vårdas enligt Lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård. Åsbogården har även en utslussningsavdelning, Rönnebergsgården, med två platser.
- Oxiegården är en låst behandlingsavdelning med sju platser för pojkar.
- Backebro är en öppen avdelning belägen i ett villaområde i Lund. Backebro disponerar även två träningslägenheter. Avdelningen har riktat sig till både pojkar och flickor, men skall i framtiden endast ta emot flickor.
- Familjehuset är en öppenvårdsverksamhet, som även har tonårsboende på området och i Helsingborg.

I mars 2002 kunde besöksverksamheten starta på två av Råbys avdelningar, en öppen och en sluten. Ett bra sätt att få kontakt visade sig vara att möta ungdomarna via en aktivitet. Vi lät avdelningarna komma med förslag om vad de tyckte var lämpliga aktiviteter för ungdomarna och de frivilliga. Detta ledde till att två frivilliga startade läxläsning på Råbys slutna avdelning, vilket fungerade bra eftersom ungdomarna visade uppskattning och personalen verkligen hade bestämt sig för att satsa på verksamheten. På den öppna avdelningen lyckades vi inte etablera besöksverksamheten. Den första gruppen av frivilliga mötte svårigheter i samarbetet med personal, eftersom den gemensamma planeringen inte följdes.

Eftersom besöksverksamheten på den öppna avdelningen inte fungerade fick vi prova andra vägar: en frivillig deltog i Råbys "Klotterprojekt" med syftet att använda olika konstnärliga metoder istället för klotter, två frivilliga försökte – men lyckades inte – starta klätteraktivitet på en behandlingsavdelning och två frivilliga träffade var sin flicka som var placerade på Råby i eget boende. Sammanlagt ingick sexton ungdomar på fyra avdelningar i Ny Kontakts första besöksverksamhet.

Inledningsvis behövde besöksgrupperna mycket stöd från projektledarna. Det blev också tydligt att behandlingspersonalen hade svårt att veta vilken roll de frivilliga skulle ha på avdelningen och att gemensamma diskussioner kring detta behövdes tillsammans med projektledarna. När det gäller ungdomarna visade det sig att de på vissa avdelningar inte fick tillräcklig förberedelse och information kring verksamheten. Det visade sig också att den besöksgrupp som startade på den slutna avdelningen var den som bäst lyckades etablera sig. Strukturen och de tydliga reglerna på den slutna avdelningen gav struktur även åt besöksverksamheten, vilket skapade trygghet hos både personal, frivilliga och ungdomar. Dessa erfarenheter tog vi med oss när vi skulle definiera Ny Kontakts modell för hur man startar besöksverksamhet.

2.6 Sammanfattning

”Projekt Ny Kontakt startar upp” har handlat om hur vi startade den första besöksverksamheten på Råby ungdomshem. Hur lyckades vi motivera personal och ungdomar? Hur rekryterade vi och förberedde de frivilliga inför uppdraget? Utifrån vårt perspektiv som projektledare har vi funderat kring samverkan och vilka hinder vi stött på.

Att starta en besöksverksamhet på Råby ungdomshem har tagit tid och inneburit en del svårigheter. Samverkan mellan två olika organisationer kräver att man skapar strukturella förutsättningar. Det tar tid att enas, beslut drar ut på tiden, revirtänkande blir ett hinder, vissa tar mer plats än andra och så vidare. Trots svårigheter har vi lyckats samarbeta. Vi tror att en anledning är att båda organisationerna från början hade en stark tilltro till projektidén samt att vi var överens om behovet av besöksverksamhet inom SiS. Ytterligare en anledning kan vara att vi på projektledarnivå tidigt bestämde oss för att bilda en enhet. Detta berodde på att vi såg risker med att vår respektive organisation skulle dra i oss från var sitt håll, vilket kunde leda till svårigheter i vår samverkan som projektledare.

Vi lyckades motivera personalen genom att informera dem om projektet samt genom att låta dem träffa de frivilliga, vilket vände deras misstänksamhet. En positiv ledning var också en bidragande orsak. Vi upptäckte att det underlättade att få ut information om en eller två på avdelningen tog ansvar för besöksverksamheten.

De frivilliga rekryterades genom information i olika sammanhang och sedan kontrollerades deras lämplighet under ett enskilt samtal samt via polis- och socialregisterutdrag. Alla frivilliga genomgick en besökskurs där de fick adekvat förberedelse inför uppdraget.

Den första verksamheten på Råby ungdomshem bestod i att två frivilliga startade läxläsning på den slutna avdelningen. Ungdomarna visade uppskattning och det var tydligt att personalen hade bestämt sig för att satsa på verksamheten. På den öppna avdelningen mötte de frivilliga svårigheter i samarbetet med personal och den gemensamma planeringen följdes inte.

Hinder vi har stött på är:

- Olikheterna i våra respektive organisationer – olika prioriteringar, olika sätt att fatta beslut och olika kultur.
- Otydlig och ibland obefintlig kommunikation mellan SiS huvudkontor och Råby ungdomshem samt med samarbetspartnern RFS.
- Otydlig ledningsfunktion – vem beslutar i projektet?
- Svårigheter att få ungdomarna delaktiga i Ny Kontakts besöksverksamhet.

3 En modell för besöksverksamhet

Efter att ha startat den första verksamheten var det dags att definiera vår modell och starta besöksverksamhet på flera avdelningar på Råby ungdomshem. De olika stegen i modellen blev allt tydligare genom att vi provade olika sätt och kunde dra slutsatser kring vad som fungerade. Vi kommer här att beskriva och reflektera kring de olika moment som modellen bygger på. Vilka svårigheter och möjligheter har vi mött? Vad har vi uppnått?

3.1 Enkätundersökning hösten 2002

Under hösten 2002 genomförde vi en enkätundersökning (Devillaz & Martinsson, 2002) i syfte att öka vår kunskap kring hur besöksverksamheten på Råby ungdomshem hade fungerat samt för att utveckla vår modell. Utvärderingen grundade sig på följande frågeställningar:

- Hur har frivilliga, personal och ungdomar fått information om projektet och anser de att denna information har varit tillräcklig?
- Hur ser kontakten ut mellan ungdomar och frivilliga?
- Hur ser samarbetet ut mellan personal och frivilliga?

Vi avsåg att göra en totalundersökning där alla som deltagit i projektet skulle få svara på frågor. Enkäterna utformades på lite olika sätt beroende på målgrupp, men innehåller i stort sett samma frågor. Enkäterna lämnades till alla ungdomar, all personal och samtliga frivilliga som hade deltagit i projektet sedan besöksverksamheten startade april 2002. Totalt delades 65 enkäter ut och 57 svar inkom.

Sammanfattningsvis bedömde vi enkätsvaren som att de frivilliga hade fått tillräcklig information om projektet, men att ungdomar och personal hade bristande kunskaper om roller och förhållningssätt. Dessa frågor bedömde vi som nödvändiga för att ungdomar och personal skulle förstå projektets grundtanke, så sättet att informera ungdomar och personal behövde vi se över. När det gällde ungdomarna behövde informationen vara tydligare för att de skulle känna delaktighet. Det gällde också att skapa kontinuitet, så att nyinskrivna fick information om projektet innan de träffade frivilliga. Det framkom också att någon eller några i personalgruppen bör ta mer ansvar för Ny Kontakts verksamhet för att den skall kunna integreras som en del i avdelningens verksamhet.

När det gäller kontakten mellan ungdomar och frivilliga svarade samtliga att kontakten upplevdes som positiv (tabell 1). De 13 ungdomar som svarade på enkäten träffade de frivilliga på lite olika sätt. Majoriteten svarade att de träffade de frivilliga en gång i veckan och detta under olika lång tid, allt från några veckor till sex månader. Kontakten upplevdes som positiv oavsett vilken avdelning ungdomarna kom ifrån. Tio av ungdomarna upplevde att de hade fått kontakt med någon eller några av de frivilliga och nio av ungdomarna upplevde att de frivilliga var ett stöd. Dessutom upplevde majoriteten av ungdomarna att de hade fått kontakt med de frivilliga och att det innebar ett stöd för dem.

Tre av ungdomarna trodde att kontakten med den/de frivilliga skulle komma att hålla i sig. Två ungdomar svarade nej och fem svarade att de inte vet om kontakten kommer att hålla i sig. De flesta som har svarat att de inte vet, nämnde flyttning till annan ort som främsta orsak. Endast en av dem nämner ”eget ointresse” som skäl till att kontakten skulle upphöra.

Tabell 1. Ungdomarnas upplevelse av kontakten med de frivilliga.

	Ja	Nej	Vet ej	Bortfall
1. Upplever du kontakten med de frivilliga som positiv?	13	0	0	0
2. Upplever du att du fått kontakt med någon frivillig?	10	0	2	1
3. Upplever du att de frivilliga är ett stöd för dig?	9	0	4	0

Enkätsvaren visade tydligt att ungdomarna hade ett behov av att träffa andra än personal och att även de ungdomar som bara hade träffat frivilliga vid något enstaka tillfälle upplevde mötet som positivt.

I personalgruppen upplevde 22 av de 34 som svarade att ungdomarna har fått ett större stöd i sin situation genom att ha kontakt med de frivilliga. Ingen av personalen svarade nej på frågan ifall ungdomarna har fått ett större stöd, men 12 var osäkra på om kontakten innebar ett större stöd. I denna fråga hittade vi inte några skillnader mellan de olika avdelningarna. Sammantaget visade personalens svar och kommentarer på en positiv inställning till kontakten mellan ungdomar och frivilliga. Några av personalen beskrev i enkäten också troliga skäl till att några ungdomar hade tackat nej till att delta i Ny Kontakts verksamhet. De tog upp faktorer som okunskap, rädsla för nya kontakter, vuxentvivel, ointresse samt att ungdomarna ”inte tänker efter” eller är upptagna med annat.

Utvärderingen visade att samarbetet mellan personal och frivilliga hade fungerat på lite olika sätt. Vi tolkade att detta berodde på personalens inställning till projektet, men också på hur väl förberedd personalen hade varit. Det kunde även kopplas till hur väl vi som projektledare hade planerat verksamheten på avdelningarna. Vi kom fram till att det är en vinst att regelmässigt samla personal och frivilliga så att de gemensamt kan planera besöksverksamheten.

Tack vare denna enkätutvärdering fick vi en bild av hur Ny Kontakts verksamhet på Råby ungdomshem såg ut under den första tiden, men även av vad som behövde förändras. Det gjorde att vi kunde bestämma oss för hur modellen för att starta besöksverksamhet skulle se ut.

3.2 Rekryteringsprocessen

Vi provade oss fram när det gällde rekryteringen av frivilliga som ville engagera sig i projektet. Det sätt som fungerade bäst blev stommen i vår rekryteringsmodell:

1. information om projektet på strategiska ställen, t ex på olika utbildningar
2. enskilt samtal med lämplighetskontroll.
3. utbildning och planering.

Eftersom ungdomarna inom SiS är omhändertagna av samhället och därmed skyddade av sekretess, har lämplighetsbedömningen av de frivilliga varit en viktig fråga. Vilka krav skulle de frivilliga uppfylla och hur skulle vi bedöma deras lämplighet? Nedanstående är viktigt att tänka på inför rekryteringen:

- Uppdraget som besökare är ett engagemang och inte ett yrke. Det finns alltså inga formella kompetenskrav angående utbildning eller yrkeserfarenhet. De frivilliga skall ha ett

socialt engagemang och vara motiverade att ta sig tid till besöksverksamheten. De måste ha fyllt 18 år och det är olämpligt att delta i besöksgruppen om man har en nära anhörig eller närstående placerad på ungdomshemmet.

- Under det enskilda samtalet med den frivillige ges möjlighet att lära känna personen och hans/hennes motivation. Alla frivilliga lämnar in utdrag från polisens brotts- och miss-tankeregister samt utdrag från socialtjänsten. Detta är en kontrollfunktion, men en frivillig kan förekomma i ovanstående register och ändå vara lämplig för att delta i besöksverksamheten. Det handlar om hur personen har bearbetat tidigare händelser och hur den nuvarande livssituationen ser ut.
- Till sist genomgår de frivilliga en besökskurs där de förbereds för uppdraget. En viktig del i utformandet av en modell har varit att ta fram ett studiematerial. Materialet är tänkt att användas som en förberedelse för de frivilliga under besökskursen. Under kursdagen ges information om SiS, RFS och Ny Kontakt. Deltagarna får ökad kunskap om ungdomarnas problematik och om gällande lagstiftning. Det är viktigt att de känner till vilka riktlinjer som gäller för besöksverksamheten samt att de får möjlighet att diskutera förhållningssätt och rollen som frivillig kontra personal. Allt detta finns i Ny Kontakts studiematerial (Devillaz & Martinsson, 2003) som delas ut till samtliga frivilliga som genomgår besökskursen. Kursen bör avslutas med att frivilliga och personal gemensamt planerar verksamheten framöver.

Den metod som vi använde inledningsvis för rekrytering fortsatte vi med, eftersom vi såg att den fungerade bra. Kort sammanfattat innebar den att vi bokade tid för att informera vid olika utbildningar samt vid studiebesök som kom till Råby. Om någon avdelning ville ha verksamhet var ett sätt att kontakta lokalpress för att rekrytera frivilliga. De frivilliga började också själva rekrytera genom att prata med andra om projektet och om sina erfarenheter. I Lund har det hela tiden varit lätt att rekrytera kanske beroende på närheten till universitetet. Det har varit lätt att få komma in på utbildningar för att informera och det har funnits många engagerade människor som självmant har tagit kontakt med oss efter att de hade hört talas om projektet. Studenter som utbildar sig för att arbeta med barn och ungdomar har visat stort intresse för ungdomsvården. De har sett engagemanget i Ny kontakt inte bara som ett sätt att utträtta något för andra, utan också som en väg att skaffa erfarenheter inför sitt framtida yrke.

Vi vill lyfta fram att det inte har handlat om att få så många frivilliga som möjligt, utan att det varit viktigt att anpassa rekryteringen till efterfrågan från institutionen. Det kan inte komma in för stora frivilligrupper på avdelningen, eftersom varje avdelning har cirka sex platser. Vi märkte att det som fungerade bäst för ungdomarna på avdelningen var om det var grupper om två eller tre frivilliga som gjorde besök samtidigt. Det har även varit bra när de frivilliga kommit igång med besöksverksamheten relativt snabbt efter besökskursen, eftersom det annars funnits risk att deras motivation och engagemang avtagit.

Totalt 60 personer har anmält sitt intresse för att delta i projektet. Av dem har 45 genomgått hela rekryteringsprocessen från enskilt samtal till besökskurs. Fyra personer har vi bedömt som olämpliga att delta i projektet. Av alla frivilliga har 34 deltagit i besöksverksamhet och träffat ungdomar vid minst tre tillfällen. Det finns även några som endast har träffats högst tre gånger. Det innebär att lite mer än hälften av dem som genomgått processen har träffat ungdomar i verksamheten. Det kan här tilläggas att vi har haft lämpliga frivilliga som har genomgått hela processen och som sedan bestämt sig för att de inte vill fortsätta.

18 av de frivilliga har engagerat sig under en tillfällig period och träffat ungdomar vid mindre än sex tillfällen. Anledningarna till detta skiftar. I tre fall har det handlat om att besöksverksamheten inte fungerat på grund av svårigheter på avdelningen, något som inte har att göra med de frivilliga själva. I ett av fallen har den frivilliga utan förklaring avslutat sitt uppdrag och i ett annat har den unge inte velat fortsätta den kontakt som påbörjats. I de andra fallen har de frivilliga genomfört sitt uppdrag som planerat, men inte kunnat fortsätta av personliga skäl t ex med anledning av flytt eller förändrad arbetssituation. Att det är så många som endast har engagerat sig under en kortare period kan också förklaras med att vi rekryterat många studenter.

Endast 16 av de 60 frivilliga är män. En förklaring kan vara att vi rekryterat på utbildningar där det funnits en majoritet av kvinnliga studenter. Janna Olzon⁸ ställer följande frågor i en artikel om könsrollerna inom frivilliga organisationer: ”Varför är det fortfarande kvinnor som i stor utsträckning bär upp det frivilliga fotarbetet? Och varför är det så himla svårt att få män att engagera sig i annat än idrott?” Janna Olzon drar slutsatsen att den ideella sektorn konserverar de könsroller som finns i samhället och att männens frivilligarbete lätt hamnar på kontoret, i styrelsen och på konferens.

Som besökare på ungdomshem är man inte berättigad till något arvode. Däremot har det i projektet funnit medel till besöksverksamheten, d v s i form av omkostnadsersättning till de frivilliga för resor och aktiviteter i verksamheten. Under projektets gång har ingen av de frivilliga ifrågasatt beslutet om arvode och det har varit tydligt att de frivilliga har velat engagera sig av medmänskliga skäl och inte av ekonomiska. Detta var något som projektet funderade mycket kring i början och som vi trodde skulle påverka rekryteringen.

Vi har under projektets gång sett att samtliga frivilliga uppskattat och varit positiva till den kontroll och den förberedelse som rekryteringsprocessen inneburit. De har sett den som ett sätt att skapa trygghet och en grundförutsättning för att engagera sig. Under rekryteringsprocessen har vi lärt känna de frivilliga och skapat en personlig kontakt, vilket har underlättat samarbetet när sedan verksamheten kommit igång.

3.3 Riktlinjer för Ny Kontakts besöksverksamhet

Frågor rörande sekretess för de frivilliga samhällsarbetare som tänker engagera sig har ställts av många, både personal och de frivilliga själva. För att kunna säkra kvaliteten i det frivilliga arbetet var det viktigt att komma överens om riktlinjerna för frivilligverksamheten. Sekretessfrågan har vi därför diskuterat med juristerna vid SiS huvudkontor.

De frivilliga samhällsarbetarna omfattas inte av sekretesslagens bestämmelser eftersom de varken är anställda eller har ett uppdrag som finns reglerat i lagstiftning. För att en frivillig skall kunna besöka SiS institutioner måste man i första hand sträva efter den enskildes samtycke att bryta sekretessen. Det gäller också att avgöra vem som är ”den enskilde”. Är det den unge eller dennes vårdnadshavare? Någon åldersgräns finns inte angiven, men åldern blir av naturliga skäl vägledande. När den unge närmar sig artonårsgränsen anses han uppnått sådan mognad att han själv kan samtycka till att lämna ut muntliga uppgifter. Kommer man fram till att den unge inte uppnått sådan mognad att han själv kan disponera över sekretessen är det vårdnadshavaren som skall lämna medgivande. Ibland måste dock såväl vårdnadshavaren som den unge tillfrågas.

---

⁸ Janna Olzon är kulturvetare och journalist. Hon arbetar för Sveriges Makalösa Föräldrar som är en riksorganisation för ensamstående föräldrar.

Ett sätt att få de frivilliga att omfattas av sekretessbestämmelserna har varit att ställa upp ett förbehåll (14 kap 9 § sekretesslagen) som den frivillige skriver under. Ett förbehåll inskränker rätten för en mottagare av uppgifter att lämna uppgiften vidare eller att utnyttja den. Genom ett förbehåll uppkommer tystnadsplikt för den person förbehållet riktar sig till. Det är myndigheten som ställer upp förbehåll som skall vara skriftligt. Bryter den frivillige mot förbehållet kan han/hon åtalas och dömas till böter eller fängelse i högst ett år. Även om institutionen utfärdat ett förbehåll för de frivilliga samhällsarbetarna skall följande riktlinjer finnas på avdelningen:

- Avdelningsföreståndaren ansvarar för att ungdomarna får information om Ny Kontakt samt för att dela ut informationsfolder och riktlinjer. Ungdomarna skall även delges de frivilligas namn innan besöksverksamheten kommer igång för att de skall veta om de eventuellt känner någon av dem.
- Ny Kontakt bygger på frivillighet även från ungdomarnas sida och det innebär att personalen frågar ungdomarna om de vill träffa de frivilliga innan de kommer in på institutionen. Ungdomarnas samtycke skall dokumenteras.
- Om någon av ungdomarna inte vill delta i Ny Kontakt skall han/hon inte behöva gå in på sitt rum för att komma undan verksamheten. Personalen ansvarar för att ge frivilliga och ungdomar möjlighet att vistas någon annanstans än på avdelningen om det behövs.
- Även om samtycke från ungdomarna finns, skall personal enbart lämna ut de uppgifter som de frivilliga kan behöva. Ungdomarna avgör hur mycket de vill berätta om sig själva.
- Socialtjänst och ungdomarnas föräldrar bör informeras om att verksamheten finns på avdelningen, vilket personalen ansvarar för.

En annan viktig fråga är om det skall finnas några riktlinjer kring vad personalen får berätta för de frivilliga samhällsarbetarna även om ungdomarna gett sitt samtycke? Personalen skall självklart hålla sig till fakta i ärendet och enbart lämna ut de uppgifter som är av intresse för de personer som frågan avser. Att skapa riktlinjer (bilaga 1 och 2) har varit ett sätt att stödja de frivilliga och personalen i sina roller. Vi märkte att det hos personalen fanns en ovana att bemöta "icke-professionella". Riktlinjer och struktur i verksamheten skapade trygghet inte bara hos personal, utan även hos de frivilliga. Om personal och frivilliga var trygga i sina roller trodde vi även skulle skapa trygghet hos ungdomarna.

Att samarbeta med de frivilliga kräver att institutionen är beredd att öppna sig för besöksverksamheten och kanske även förändra några regler. Det handlar om att få båda parter att förstå och respektera varandras olika förutsättningar. Samma regler kan inte alltid gälla både för anställda och frivilliga. Exempelvis skall man som anställd vara över 25 år och som frivillig är det 18-årsgränsen som gäller. Detta är något som har accepterats av institutionen eftersom man har sett vinster i att de frivilliga har en annan roll än personalen samt eftersom ungdomarna har behov av att träffa medmänniskor som är i samma ålder som de själva. Här har bedömningen gjorts att de frivilligas lämplighet är viktigare än regeln om ålder.

3.4 Ny Kontakts fortsatta besöksverksamhet på Råby ungdomshem

Efter att ha satt igång besöksverksamheten på Råby ungdomshem under det första året, har projektets uppgift varit att utveckla och utöka verksamheten under det andra året. Projektet har därför kontinuerligt informerat om Ny Kontakt för att kunna rekrytera och utbilda nya frivilliga samhällsarbetare till verksamheten. Mötet mellan personal och frivilliga under

utbildningsdagarna har varit ett viktigt moment för samarbetet. Det har blivit ett bra tillfälle att lära känna varandra och diskutera viktiga frågor tillsammans.

Från att ha visat tveksamhet i början av projektet, visade de olika avdelningarna på Råby ungdomshem under det andra året ett ökat intresse och efterfrågade alltmer besöksverksamheten. Sammanlagt har tolv olika grupper varit aktiva på sju olika avdelningar. Aktiviteterna har varierat från idrottsgrupper, klättring, tjejgruppsverksamhet, läsläsning till enskilda kontakter. En av de frivilliga uppgav vid en intervju (Sydsvenska Dagbladet, 2002):

”Vi spelar basket och hittar på en massa roliga grejer. Kastar pil, men vi har också varit hemma hos mig, käkat våfflor och kollat på storbilds-tv.”

Tre av de frivilliga har fortsatt att ha kontakt med några ungdomar även efter deras utskrivning från Råby. Vår erfarenhet är att det har fungerat bäst när de frivilliga börjat besöka ungdomarna i grupp. De frivilliga har känt sig tryggare och det har lett till att enskilda relationer inletts på ett mer naturligt sätt. Det har varit ganska svårt att matcha frivilliga med ungdomar. De få tillfällen en sådan matchning provats har också kontakten upplevts mindre naturlig av ungdomar och frivilliga.

Det har visat sig oerhört viktigt för ungdomarna att få veta att de frivilliga inte får betalt för att träffa dem. Vinsten är att de frivilliga inte kan misstänkas för att träffa ungdomar för pengar. Ungdomarna upplever att de blir bemötta som individer med lika värde och på samma villkor. Flera ungdomar har även sagt att de inte trodde att det fanns människor som ställde upp för andra utan betalning. Personalen ser de frivilligas engagemang utan arvodering som en viktig faktor. Följande citat från enkätundersökningen belyser detta:

”En intelligent person som på sin fritid väljer att umgås med eleverna sätter igång tankarna.”

”En viktig sak med frivilliga samhällsarbetare är att visa för våra ungdomar att man som människa ställer upp och finns till hands och ger av sig själv och sin tid utan vinning för egen skull.”

En annan viktig fråga är stödet till de frivilliga under uppdraget. Frågorna är ibland många och behovet av vägledning kan vara stort även om insatsen inte kräver professionellt kunnande utan vanlig medmänsklighet. Vi har ordnat frivilligträffar för erfarenhetsutbyte och uppföljning en gång per termin. Under en termin provade vi också att ha ”öppet hus” en gång per månad dit de frivilliga kunde komma för stöd och erfarenhetsutbyte, vilket de frivilliga tyckte var för ofta. De har hellre tagit det löpande med ansvarig personal på avdelningen och träffat andra frivilliga en gång per termin, vilket har fungerat bra.

Under projektets sista år har vi engagerat en av de ungdomar som haft kontakt med de frivilliga för att i olika sammanhang tillsammans med oss informera om projektet och för att under utbildningsdagen berätta om sina egna erfarenheter till de nya frivilliga. Erfarenheten har visat sig mycket positiv. Den unge har trivts med uppgiften och varit stolt över att kunna bidra med sina åsikter. De som lyssnat på honom har varit mycket nöjda och uppskattat informationen. Vi upplever ungdomarnas perspektiv som mycket betydelsefullt och har sett en styrka i att de blir mer aktiva även på ett tidigare stadium i besöksverksamhetens utveckling. Exempelvis kunde ungdomarna i högre grad, kanske tillsammans med frivilliga,

”besluta” om vad man ska göra tillsammans. Deras förslag kan personalen sedan ta ställning till utifrån de förutsättningar som finns på avdelningen.

3.5 Samarbete med RFS på lokal nivå

En av ursprungsidéerna kring samarbetet mellan RFS och SiS var att använda befintliga lokalföreningar inom RFS eller att starta nya. Lokalföreningarna skulle efter projektets slut kunna organisera besöksverksamheten på ungdomshemmen.

Projektet har haft ett nära samarbete med Socialförvaltningen i Lund. Projektet och RFS verksamhet har presenterats på temakvällar och liknande träffar för kontaktpersoner och kontaktfamiljer inom socialtjänsten. Detta har lett till att ”Föreningen för kontaktpersoner i Lund” har startat. Detta är ett viktigt steg när det gäller Ny Kontakts framtid i Lund, eftersom det är tänkt att de frivilliga på Råby skall kunna bli medlemmar i föreningen och organisera Ny Kontakts verksamhet utifrån den. Via lokalföreningen får de frivilliga möjlighet till erfarenhetsutbyte och annat stöd samt försäkring och utbildningar via riksförbundet.

Vår erfarenhet av samarbete med RFS olika lokalföreningar runt om i landet är att det inte har fungerat att rekrytera frivilliga bland befintliga medlemmar till besöksverksamheten på ungdomshemmen, utan vi har fått nyrekrytera för uppdraget. Vi tror att detta kan bero på att medlemmarna redan har ett frivilliguppdrag inom ett annat område och därför inte vill engagera sig i ännu en frivilligverksamhet. Det har dock funnits några lokalföreningar som velat starta besöksgrupper inom ramen för Ny Kontakt, men där det inte funnits något ungdomshem i närheten som visat intresse. Det är därför svårt att säga hur det skulle fungera om en lokalförening organiserade verksamheten tillsammans med ungdomshemmen. Vi har bara ett exempel på att en förening tillsammans engagerat sig för att starta upp och det är Karlstads Frivilliga Samhällsarbetare. De har tillsammans med institutionschefen på Klarälvsgråden gemensamt informerat om Ny Kontakt på Karlstads universitet och på Forshaga folkhögskola och lyckats att få ihop en grupp om tio frivilliga som är redo att gå besökskursen under hösten 2004.

Ett annat sätt att samarbeta på lokal nivå är att utbilda kursledare, vilket vi i enlighet med projektplanen gjorde under projektets andra år. Syftet var att kursledarna skulle hjälpa till med implementeringen av Ny Kontakts verksamhet genom att hålla i besökskurser för frivilliga på de olika ungdomshemmen. På kursledarutbildningen deltog tolv frivilliga som under två dagar fick lära sig att själva organisera och hålla i en besökskurs. Deltagarna kom dels från besöksverksamheten i Lund, dels från RFS lokalföreningar runt om i landet. Ett kursledarmaterial (Devillaz & Martinsson, 2003) togs fram inför utbildningen.

Sedan utbildningen har en av kursledarna organiserat en utbildningsdag på Råby ungdomshem. Anledningen till att det har dröjt är att vi inte har lyckats motivera fler ungdomshem till att starta besöksverksamhet. Vi kan se att det finns möjligheter med modellen att man är flera som hjälps åt att hålla besökskurser och att det finns en viss geografisk spridning på kursledarna. Men så här i efterhand gör vi bedömningen att projektet inte var redo att ta hand om kursledarna efter att de gått sin utbildning. När det gäller kursledarutbildningen tänkte vi att detta kunde vara ett sätt att motivera fler ungdomshem till att vilja starta verksamhet, men effekten blev istället att flera av kursledarna har tappat motivationen eftersom det har dröjt för länge innan de fått något kursledaruppdrag.

3.6 Reflektioner kring mötet mellan ungdomar och frivilliga

Ny Kontakts tanke från början var att ungdomarna skulle skapa nya relationer. Under projektets gång har vi funderat kring relationens betydelse med tanke på att några ungdomar som endast träffat frivilliga under en begränsad och tillfällig period, nämnt den stora betydelsen av ”mötet”. Även om de inte hade skapat en personlig relation till någon av de frivilliga, uttryckte flera ungdomar att de upplevt träffarna som ett stöd. Det som tydligast visar hur ungdomarna ser på kontakten med de frivilliga är följande kommentarer i enkätundersökningen:

”Det är bra att frivilliga kommer hit och visar intresse, plus att man gör olika saker och att ’vanliga’ människor visar att det finns annat att göra än droger och kriminalitet.”

”Träffa nya människor. Hjälper mig att tänka.”

”De hjälper till med läxor med mera och de har erfarenhet av livet.”

”Jag tycker att folk som kommer hit på sin fritid och försöker att stötta oss och hjälpa oss ger stöd till en.”

”Stöd och optimistiska kommentarer gjorde det lättare att jobba med sig i sin behandling.”

Vi ser också att även de tillfälliga insatserna svarar på ett behov hos ungdomarna. De ungdomar som är placerade på särskilda ungdomshem har ofta relationsproblem. När de kommer till institutionen bär de med sig sina tidigare erfarenheter av vuxna. Dessa erfarenheter kan vara mycket negativa. Det handlar om försummelse, omsorgssvikt, utnyttjande eller andra former av övergrepp. För många präglar detta helt och hållet deras förhållande till vuxna. Till detta kan fogas att de har mött vuxna som har lovat att hjälpa dem och ställa upp, men som dragit sig tillbaka eller givit upp. Samtidigt som ungdomarna är misstänksamma, skeptiska och gränstestande längtar de efter relation, kontakt och förståelse. Att skapa en relation är naturligtvis oerhört viktigt för ungdomarna. Det är lika viktigt att de lär sig att avsluta en kontakt på ett bra sätt. Vi anser att mötet med de frivilliga kan ge ungdomarna möjlighet att träna sin förmåga att skapa och avsluta en relation. Kontakten med de frivilliga behöver inte alltid leda till en varaktig relation för att upplevas som stöd av ungdomarna.

Personalen har sett att de frivilliga kan bidra med något som inte de själva kan göra, att de frivilligas insats blir ett komplement till den vanliga verksamheten på avdelningen. Följande citat belyser personalens perspektiv:

”Det är väl att ungdomarna kanske kan prata med de frivilliga om annat som de kanske inte vill nämna för oss.”

”Möjlighet att träffa vanliga människor och verkligheten utanför institutionsvärlden.”

”Att få möjlighet att umgås med människor som inte är anställda på Råby, få en annan möjlighet till vuxenkontakt, möjlighet att komma ut på andra aktiviteter – kan utveckla en vänskap på ett annat sätt än vad som är möjligt med personal.”

”Att de frivilliga är goda förebilder samt att ha något att se fram emot.”

Vi har under projektets gång haft en stor omsättning av frivilliga i besöksverksamheten. Endast några har haft längre uppdrag och träffat samma ungdomar under en längre period. Detta fenomen är dock inte speciellt för Ny Kontakt. Röda Korset och andra frivilligorganisationer upplever en liknande omsättning på volontärer. En annan syn på frivilligt socialt arbete och en annan form av engagemang uppmärksammas hos den nya generationen. Detta förstärks eftersom vi rekryterat framför allt studenter vars engagemang är beroende av yttre omständigheter som flyttning till annan ort, tillfällig anställning, tentamensperioder, o s v. Omsättningen av de frivilliga behöver inte vara negativ för Ny Kontakts verksamhet, men den kräver ökad tydlighet gentemot ungdomarna för att undvika orealistiska förväntningar. Det kräver också en mer regelbunden rekrytering, cirka en gång per termin, för att besöksverksamheten skall kunna upprätthållas.

3.7 Sammanfattning

”En modell för besöksverksamhet” har handlat om hur vi har utvecklat vår modell och vilka olika moment som modellen bygger på. Vilka svårigheter och möjligheter har vi mött? Vad har vi uppnått?

De olika stegen i modellen blev allt tydligare genom att vi provade olika sätt och kunde dra slutsatser kring vad som fungerade. Den metod som vi använde för den första rekryteringen fortsatte vi med, eftersom vi såg att den hade fungerat bra. Kort sammanfattat innebar den att vi bokade tid för att informera på olika utbildningar samt vid studiebesök som kom till Råby. De frivilliga började också själva rekrytera genom att prata med andra om projektet och om sina egna erfarenheter. Vi vill lyfta fram att det inte har handlat om att få så många frivilliga som möjligt, utan att anpassa rekryteringen till efterfrågan från institutionen. En hög omsättning av frivilliga behöver inte vara negativt för verksamheten, men det kräver ökad tydlighet gentemot ungdomarna för att undvika orealistiska förväntningar. Det kräver också en mer regelbunden rekrytering, ca en gång per termin, för att besöksverksamheten skall kunna upprätthållas.

Att skapa riktlinjer har varit ett sätt att stödja de frivilliga och personalen i deras roller. Om personal och frivilliga är trygga i sina roller skapar trygghet också hos ungdomarna. Att samarbeta med frivilliga kräver att institutionen är beredd att öppna sig och kanske även förändra några regler som omöjliggör ett samarbete.

Råbys avdelningar visade under det andra projektåret ett ökat intresse och efterfrågade allt mer besöksverksamheten. Sammanlagt har tolv olika grupper varit aktiva på sju olika avdelningar. Aktiviteterna har varierat från idrottsgrupper, klättring, läxläsning och tjejgruppsverksamhet till enskilda kontakter.

Ny Kontakts tanke från början var att ungdomarna skulle skapa nya, ”varaktiga”, relationer. Ungdomar som endast träffat frivilliga under en begränsad och tillfällig period har nämnt betydelsen av ”mötet”. Även om de inte hade skapat några personliga relationer, uttryckte flera ungdomar att de upplevt träffarna som ett stöd. Det visade sig vara oerhört viktigt för ungdomarna att få veta att de frivilliga inte fick betalt för att träffa dem. Vinsten är att de frivilliga inte kan misstänkas för att vilja tjäna pengar på uppdraget och att ungdomarna upplever att de blir bemötta som individer med lika värde och på samma villkor.

Vår erfarenhet av samarbete med RFS olika lokalföreningar runt om i landet är att det inte har fungerat att rekrytera frivilliga bland befintliga medlemmar till besöksverksamheten på ungdomshemmen, utan att vi har fått nyrekrytera för uppdraget. Vi tror att detta kan bero på att medlemmarna redan har ett frivilliguppdrag inom ett annat område och därför inte vill engagera sig i ännu en frivilligverksamhet.

4 Utökning av verksamheten

Enligt projektplanen var målet att starta på Råby ungdomshem för att sedan implementera projektet på samtliga 34 ungdomshem inom SiS. Det innebär att samtidigt som vi utvecklade besöksverksamheten på Råby, prövade vi modellen på andra ungdomshem som var intresserade av projektet. Att föra ut modellen på ungdomshemmen visade sig vara svårt. Under projekttiden har endast sex ungdomshem av de övriga 33 visat intresse för projektet. I det här kapitlet kommer vi att beskriva de olika försök vi har gjort för att utöka besöksverksamheten. Vi kommer även att reflektera kring de svårigheter vi har stött på samt beskriva en verksamhet som fungerat mycket bra.

4.1 Solgården

Solgårdens utredningsavdelning (tillhör Ljungaskogs behandlingshem) utanför Falkenberg visade intresse för Ny Kontakt redan under projektets uppstartsfas. Personal bjöds in för information i samband med ett seminarium som vi anordnade i ett tidigt skede. Vi kom överens om att, i enlighet med projektplanen, vänta med att starta verksamhet tills vi hade fått igång verksamheten på Råby.

Våren 2002 hade vi regelbunden kontakt med Solgårdens enhetschef samt läraren på avdelningen, som var den som tog initiativ till ett samarbete. Vi var överens om att det fanns ett behov av att träffa frivilliga hos ungdomarna, men vi funderade mycket på hur vi skulle rekrytera frivilliga. Vi bestämde oss för att försöka rekrytera via en närliggande lokalförening inom RFS. Detta samarbete inleddes, men fick avbrytas eftersom ordföranden meddelade att föreningen skulle läggas ner. Via en annan lokalförening fick vi tre frivilliga som var intresserade av att besöka Solgården. Efter att ha träffat dem tillsammans med läraren var vi överens om att de bedömdes som olämpliga för uppdraget. Under hösten 2003 startades ytterligare en lokalförening i närheten av Solgården. Vid en gemensam träff bestämdes att vi skulle bjuda in till en presskonferens för att försöka rekrytera nya frivilliga samhällsarbetare till verksamheten och till föreningen. Solgården avbokade senare pressträffen, eftersom de bedömde att deras egna organisationssvårigheter hindrade en eventuell start av Ny Kontakts verksamhet. Trots att de var positiva till ett samarbete ville de avvakta tills förutsättningarna förbättrats.

Solgården är en utredningsavdelning och vi märkte tidigt att de såg många svårigheter i processen att starta verksamhet. Vi kände igen samma ”misstänksamhet” som vi mött på Råby. Ett misstag från vår sida var att vi inte samlade hela personalgruppen och informerade om projektet, utan förlitade oss på att den personal vi träffat skulle vidarebefordra informationen. Kanske var det så att personalgruppen inte helt stod bakom beslutet att starta Ny Kontakt? Trots en positiv inställning till projektet från början och trots ett antal lokalföreningar i närheten, lyckades vi inte genomföra besöksverksamheten.

4.2 Ljungaskog

Ljungaskogs institutionschef visade intresse för Ny Kontakt efter uppmuntran av både SiS generaldirektör och Råbys institutionschef. Processen inleddes under våren 2003 med en informationsträff, där Ny Kontakts verksamhet presenterades för representanter från de olika avdelningarna. Ledningen på Ljungaskog var mycket positiv till projektet och bestämde sig för att starta besöksverksamhet. Eftersom det inte fanns någon lokalförening inom RFS i närheten, tog institutionen kontakt med en lokaltidning för att informera allmänheten om Ny Kontakts verksamhet med syfte att rekrytera frivilliga. Fyra personer anmälde sedan sitt

intresse och vi tog ansvar för rekryteringsprocessen. Efter enskilda samtal och en utbildningsdag under sommaren 2003 kom verksamheten igång med tre besökare under hösten. Både ledningen och projektet var överens om att starta i liten skala, för att sedan utveckla verksamheten efter utvärdering. Eftersom det var så få besökare skulle ytterligare rekrytering krävas för att inte verksamheten skulle bli sårbar. Vi planerade att tillsammans med personal informera om projektet och om Ljungaskog på en folkhögskola i närheten.

Vi kom överens om att det var viktigt att personalen själv skulle ta ansvar och organisera verksamheten eftersom vare sig projektledare eller en lokalförening fanns på plats. De tre besökarna träffade ungdomarna på en av Ljungaskogs avdelningar vid ett par tillfällen. Sedan hörde institutionen inte av sig till dem igen trots att besöken på avdelningen hade gått bra, enligt de frivilliga samhällsarbetarna själva. Det visade sig då att idén inte hade varit förankrad hos personalen, som inte fått tillräcklig information och inte förstått syftet med Ny Kontakts verksamhet. Den påbörjade verksamheten fick läggas ner.

Våren 2004 bestämde sig institutionsledningen för ett nytt försök. Vi och en av ungdomarna från Råby, som hade erfarenhet av besöksverksamheten, träffade hela personalgruppen för att informera. En av avdelningarna önskade prova på nytt och vi började en ny rekryteringsprocess, eftersom de tre frivilliga som varit med tidigare hade tappat motivationen att fortsätta. Viktigt att påpeka är att två av de frivilliga som besökt Ljungaskog hade träffat en av de placerade flickorna som spontant hade pratat med dem och frågat varför de inte kom dit längre. Vi tolkar det som en bekräftelse på att ungdomarna trots allt uppskattade besöken och att de hade ett behov av att träffa andra.

Vi har inte lyckats rekrytera nya frivilliga till Ljungaskog trots försök via närliggande folkhögskola och socialhögskolan i Helsingborg. Det har varit svårt att involvera personalen i denna process, vilket vi tror hade underlättat rekryteringen. Vi tror att det är nödvändigt att personalen engagerar sig i rekryteringen, vilket i sin tur underlättar den fortsatta planeringen av besöksverksamheten. Det bör här tilläggas att Ljungaskog har hört av sig efter att projektiden löpt ut för ett nytt försök att starta Ny Kontakt.

4.3 Tunagården

Redan under första året hade projektet kontakt med Tunagårdens ledning och informerade hela personalgruppen om Ny Kontakt. Under det andra året blev personal från Tunagården inbjudna till två frivilligträffar som arrangerades på Råby. Under våren 2003 tog en av de anställda initiativ till att starta Ny Kontakts besöksverksamhet. Tunagårdens målgrupp är unga förövare av sexuella övergrepp, vilket kan vara svårt att bemöta som frivillig och vi kom överens med personalen att de frivilliga skulle erbjudas extra förberedelser och stöd i sitt uppdrag. Det har varit svårt att motivera frivilliga att engagera sig på Tunagården, eftersom målgruppen har skrämt många av dem. Våren 2004 ville fyra frivilliga besöka ungdomarna på Tunagården. De började med att delta i de planerade aktiviteter som institutionen erbjuder, som mountainbike-cykling i naturen och innebandy. Verksamheten har fungerat bra och både personal och frivilliga vill utveckla befintlig verksamhet. Trots att det är en liten grupp som besöker Tunagården har de träffat pojkarna minst en gång i veckan sedan verksamheten startade.

På Tunagården har en ”eldsjäl” i personalgruppen visat stort engagemang och trott på ett samarbete trots svårigheterna att rekrytera frivilliga. Hans tålamod och de olika initiativ han

tagit t ex genom att vid flera tillfällen ha medverkat i våra utbildningsdagar, tror vi har lett till att besöksverksamheten kunde komma igång.

4.4 Klarälvsgården

Klarälvsgården anmälde i början av 2003 sitt intresse för projektet efter ett studiebesök på Råby ungdomshem. Snabbt bjöd de in oss för att presentera verksamheten för hela personalgruppen och en artikel om projektet skrevs i en lokaltidning. Ledningen och personalen bestämde sig sedan att starta besöksverksamhet på de två slutna avdelningarna. Eftersom det i närheten av institutionen finns två lokalföreningar inom RFS kom vi överens med institutionschefen om att använda oss av dem för att rekrytera frivilliga. En träff ordnades mellan intresserade från lokalföreningarna och personalen. Vi var också eniga om att personalen skulle ansvara för lämplighetsbedömningen av de frivilliga. Verksamheten var tänkt att starta under hösten 2003. Trots ett flertal anmällda till besökskursen på Klarälvsgården kom endast en frivillig till träffen. Försök att rekrytera frivilliga inom RFS lokalföreningar lyckades inte. En rekrytering av nya frivilliga var därför nödvändigt. Vi bestämde att institutionen tillsammans med en frivillig skulle ansvara för att informera om projektet på Karlstads universitet och på en folkhögskola i närheten. Informationen har på institutionens initiativ planerats till hösten 2004.

Det har varit spännande att få möjlighet att samarbeta med lokalföreningen i Karlstad och Karlskoga angående besöksverksamheten på Klarälvsgården. Ordförandena har varit positiva till att starta verksamhet, men det verkar som om deras medlemmar redan har fullt upp med andra frivilliguppdrag. Skillnaden jämfört med uppstarten på Råby ungdomshem är också att institutionen redan från början tog över ansvaret med kontroll och godkännande av de frivilliga eftersom vi inte var på plats. Institutionschefen, som själv har erfarenhet av samarbete med frivilligorganisationer, har visat stort engagemang och förståelse i frågan. Den positiva ledningen och att ett samarbete med lokalföreningen i Karlstad har kommit till stånd är säkert bidragande orsaker till att de själva har rekryterat frivilliga och satt igång sin verksamhet under hösten 2004.

4.5 Hammargården och Långanässkolan

Under januari 2004 tog vi kontakt med Hammargårdens avdelningsföreståndare eftersom ungdomshemmet nyligen startat sin verksamhet igen och de visade intresse för Ny Kontakt. Senare träffade vi en del av personalgruppen för information om Ny Kontakt och om våra erfarenheter från Råby ungdomshem. Personalen visade sig nyfiken och samtliga var överens om att ett behov av samarbete med frivilliga fanns. Senare under våren meddelade institutionen att de var mycket intresserade, men att de ville avvakta ett tag till eftersom avdelningen var under uppbyggnad.

Långanässkolan är ytterligare en institution som är intresserad av ett eventuellt samarbete med de frivilliga. Efter information om Ny Kontakt till institutionschefen och en av avdelningsföreståndarna i juni 2004 samt efter deltagande på Ny Kontakts avslutningskonferens kommer de att ta ställning till om de vill satsa på att starta besöksverksamhet.

4.6 Svårigheter att utöka besöksverksamheten

Utifrån dessa erfarenheter kan vi konstatera att trots positiv inställning från ledningen eller från dem som tog på sig ansvaret för Ny Kontakts verksamhet har endast två besöksgrupper,

Ljungaskog och Tunagården, startat utöver verksamheten på Råby ungdomshem. Det har tagit lång tid mellan den första informationen om projektet och genomförandet, exempelvis ett och ett halvt år på Tunagården och två år på Solgården eller ett år på Klarälvsgården. Ungdomarnas behov av att träffa "icke-professionella" är samtliga överens om. Svårigheterna vi har mött handlar snarare om vilken prioritering institutionen gör samt möjligheter att rekrytera lämpliga frivilliga samhällsarbetare i ungdomshemmets region.

Vi upplever att när vi som projektledare inte funnits på plats har projektiden "runnit ut i sanden". Vi ser en mängd olika faktorer som gjorde att ingen på institutionerna fullt ut tog ansvar för verksamheten. Tidsbrist och en intensiv vardag, ointresse och rädsla för insyn, behov av full kontroll och ovana att samarbeta med andra tolkar vi som några faktorer som påverkat personalens engagemang. När vi skulle starta besöksverksamhet på andra ungdomshem var vi tvungna att lämna över visst ansvar till personalen, eftersom vi inte fanns på plats och för att vi ville pröva detta sätt. Exempelvis prövade vi på två institutioner att låta representanter från de olika avdelningarna föra vidare information om Ny Kontakt till personalgruppen. Det visade sig att detta ansvar var för stort eftersom informationen inte gick fram. Vi tror därför att det är viktigt att personalgrupper som är intresserade av besöksverksamheten får direkt information från den som ansvarar för Ny Kontakt.

Vi har också funderat kring anledningen till att så få av SiS ungdomshem visat intresse för Ny Kontakt. I juni 2003 skickade vi omfattande skriftlig information om projekt Ny Kontakt till 30 av SiS ungdomshem med syftet att informera om projektet för att kunna "sprida" besöksverksamheten till samtliga ungdomshem inom SiS i enlighet med projektplanen. Utskicket bestod av Ny Kontakts folder och studiematerial, av projektets egenutvärdering hösten 2002 samt av olika tidningsartiklar om projektet. När vi under hösten fortfarande inte fått någon respons på utskicket bestämde vi oss för att via en enkät närmare undersöka intresset att starta Ny Kontakts verksamhet. Syftet var också att få insikt i vilka hinder och möjligheter som finns när det gäller spridningen av verksamheten.

Endast hälften av institutionscheferna svarade på enkäten. Enkäten visade dessutom att ett antal institutionschefer tyckte att de inte hade fått någon information om projektet. Vi frågade oss om detta innebar att de inte hade läst den information som vi skickat till dem? Vi frågade oss också om det är så att tidningen SiStone och informationen om Ny Kontakt som finns på SiS hemsida inte är tillräckligt tillgänglig? Den information vi har skickat ut om projektet har tydligen inte nått fram. Information är det första viktiga steget i en process när en ny verksamhet skall startas (Vedung, 1998). Att ha fått information är oftast en förutsättning för att beslut som fattats också skall genomföras. Informationen måste vara tydlig när det gäller verksamhetens mål, idé och målgrupp. Vår slutsats är att det inte räcker med att skicka information, att det personliga mötet är att föredra eftersom skriftlig information lätt försvinner in i mängden.

En annan tolkning av det bristande intresset kan vara att man på de övriga ungdomshemmen inte uppfattar Ny Kontakt som ett SiS-projekt i hela landet, utan endast som ett lokalt projekt på Råby ungdomshem. Kanske har Ny Kontakts organisation med en projektledare som är placerad på Råby ungdomshem på så sätt varit ett hinder för att utöka verksamheten till SiS samtliga ungdomshem. När det gäller tidsaspekten ser vi också att den första verksamheten endast tog ca sex månader att starta på Råby, jämfört med ca ett år på andra institutioner. Det innebär att för Råby ungdomshem har det varit en fördel att ha en projektledare på plats. På de andra ungdomshemmen har vi istället fått lägga ut ansvar på personal eller på en lokalförening med anledning av det geografiska avståndet.

Endast sju ungdomshem har visat intresse att starta projekt Ny Kontakt. Varför har intresset varit så litet? I vårt enkätutskick nämner tre av de 17 institutionschefer som svarat på enkäten att de redan har en egen modell för kontakter med samhället genom ett gott samarbete med föreningslivet. Ytterligare tre svarar att de inte ser behovet av Ny Kontakt eftersom målgruppen kommer från hela landet och endast stannar på institutionen en kort tid. Med tanke på ovanstående svar är det viktigt att Ny Kontakt preciserar sin målsättning, som inte endast handlar om att skapa livslånga relationer utan också att bryta isoleringen i ett kortare perspektiv. Andra svar handlar mer om institutionernas egen organisation, exempelvis att omfattande förändringar inom ungdomshemmet har gjort att det har bedömts olämpligt att starta nya projekt. Det kommer också fram att tre institutionschefer har varit ”upptagna av annat” och därför inte kunnat prioritera Ny Kontakts verksamhet. Slutligen ville tre av dem avvakta en utvärdering av projektet innan de tar ställning till samarbete.

Utifrån enkätsvaren från institutionscheferna har vi gjort tolkningen att det är viktigt att besöksverksamheten får högre status för att institutionerna skall kunna prioritera Ny Kontakts verksamhet framför andra aktiviteter. Ett viktigt område för att få positiva effekter av behandlingen är enligt Tore Andreassen (2003) ”att grundlägga det samband och de färdigheter som är nödvändiga för att fungera i en prosocial ungdomsmiljö. Därför är det viktigt att få kontakt med prosociala ungdomar under institutionsvistelsen, men också att få hjälp att etablera en sådan kontakt efter utskrivningen.” (s 343). Vi upplever att vi har fått draghjälp av Andreassens bok när det gäller inställningen till Ny Kontakt. Kanske beror detta på att den har fått ett stort genomslag inom SiS som banat väg för tankegångar som stämmer med Ny Kontakts idé.

Vi vill understryka att det inte är konstigt att implementeringen inte har nått sitt mål, eftersom det tar lång tid att starta ny verksamhet. Ny Kontakt är en pionjärverksamhet för både RFS och SiS. Vad hade respektive organisation kunnat göra annorlunda för att underlätta projektverksamheten? En utvärdering skulle kanske ha kunnat svara på denna fråga och samtidigt påvisa positiva effekter av besöksverksamheten. Detta hade kunnat vara ett sätt ge Ny Kontakt högre status, vilket kanske hade hjälpt till att motivera ungdomshemmen till ett samarbete med RFS.

4.7 Det goda exemplet

Vi vill genom att lyfta fram några goda exempel visa att det faktiskt går att starta besöksverksamhet på SiS ungdomshem, trots att det finns svårigheter och hinder att ta sig igenom. Vi vill i detta avsnitt visa på positiva faktorer som vi tror har påverkat implementeringen av besöksverksamheten.

På Råby ungdomshem har vi etablerat Ny Kontakt på Åsbogården som är en sluten behandlingsavdelning med sex platser. I Åsbos egen beskrivning av sin behandlingsmodell har de lagt till information om samarbetet med frivilliga samhällsarbetare, vilket vi tycker tyder på att man tar besöksverksamheten på allvar.

I början av projektet medverkade Åsbos avdelningsföreståndare i olika diskussioner kring samarbetet med RFS och visade intresse för besöksverksamheten. Det var tydligt för oss att han också hade bestämt sig för att kunna erbjuda Ny Kontakt till ungdomarna på avdelningen. Vi var överens om att vi skulle informera all personal och utse någon som ”kontaktperson” med uppgift att samordna verksamheten tillsammans med oss projektledare. Efter en träff med personalgruppen visade två behandlingsassistenter spontant intresse för Ny Kontakts idé.

Dessa två personer hade stort inflytande inom personalgruppen och det skulle visa sig att de spelade en viktig roll i införandet av besöksverksamheten på avdelningen. Under samma period gjorde en av projektledarna flera besök på avdelningen med syfte att synas och skapa en mer personlig kontakt till avdelningens personal och ungdomar.

Under den besökskurs som vi hade ordnat för de första frivilliga medverkade en av de utsedda behandlingsassistenterna och han fick personlig kontakt med de frivilliga. Vi uppfattar att personalen vid detta tillfälle fick ett gott första intryck av de frivilliga, vilket också gjorde att misstänksamheten mot dem försvann. Detta första möte blev därför avgörande och ledde till att både personal och frivilliga fick stor respekt för varandra. Vi kände då att vi utöver förståndarens stöd kunde räkna med en positiv inställning från vissa ”viktiga” personer inom personalgruppen.

Samtidigt såg läraren på avdelningen behov av ett samarbete med de frivilliga när det gällde läsläsning. Inom de frivilliga fanns två personer som visade intresse för en sådan verksamhet. Tillsammans med personal och frivilliga kunde vi planera en första strukturerad aktivitet – läsläsning – som ungdomarna hade behov av. Det var viktigt för samtliga att strukturera de första besöken. Vilken dag och vilken tid skulle de frivilliga komma? Var på avdelningen skulle de utföra läsläsningen? Hur skulle de presentera sig för varandra? Vilka ungdomar skulle de träffa? Allt var noggrant planerat. All planering och tydligheten kring vad som gällde gav de första frivilliga trygghet, vilket även gav ungdomarna trygghet och detta ledde till att läsläsningen blev uppskattad.

Efter en termin kunde läsläsningens aktiviteten utvecklas till något annat då ungdomarna och de frivilliga hade lärt känna varandra. Pingis, kortspel eller bara att ”snacka” blev uppskattade stunder. Efter ett tag kunde de frivilliga och ungdomar som fick lämna avdelningen träffas i stan, gå på bio, spela golf och spela undervattensrugby för att nämna några exempel. Vi vill här även understryka att vi hade tur när det gäller de frivilliga som verkligen var engagerade och som lyckades smitta personal och ungdomar med sitt sätt att vara. De relationer som skapades mellan ungdomar och frivilliga inne på den slutna avdelningen fortsatte när de frivilliga träffade samma ungdomar på utslussningsavdelningen. Vissa relationer har fortsatt även efter utskrivningen och där personalens uppdrag har tagit slut kan ungdomarna fortfarande ha kontakt med en frivillig.

Under projekttiden har sammanlagt nio frivilliga ingått i besöksverksamheten på Åsbogården och personalen försöker se till att alla ungdomar skall ha en frivilligkontakt under utslussningsfasen, genom att skriva in detta i behandlingsplanen. En av ungdomarna som deltagit i projektet har också engagerat sig tillsammans med oss för att sprida information om verksamheten till andra avdelningar och till andra ungdomshem genom att berätta om sin erfarenhet av Ny Kontakt. Vi anser att Åsbopersonalen spelar en viktig roll när det gäller att föra ut Ny Kontakts besöksverksamhet. De har i olika sammanhang fungerat som ”ambassadörer” genom att beskriva sina positiva erfarenheter av samarbetet med frivilliga samhällsarbetare.

4.8 Sammanfattning

I avsnittet Utökningen av verksamheten har vi beskrivit de olika försök vi har gjort för att föra ut besöksverksamheten på fler institutioner samt reflekterat kring de svårigheter vi har stött på. Vi ville också beskriva ”Det goda exemplet” för att visa att det inte är en omöjlig uppgift att starta Ny Kontakt.

Att föra ut besöksverksamheten på SiS övriga ungdomshem visade sig vara svårare än projektets ursprungliga plan. Mycket arbete återstår för att motivera institutionerna till att prioritera Ny Kontakts besöksverksamhet. Endast sju av 34 ungdomshem har visat ett närmare intresse för projektet. Vi har stött på svårigheter när det gäller att utöka verksamheten. Det handlar om rädsla och misstänksamhet mot det som är nytt och behov av kontroll och skydd som ligger i tvångsinstitutionernas struktur. I vissa fall har projektidén inte varit tillräckligt förankrad bland avdelningens personal och ungdomar.

När vi som projektledare inte funnits på plats har projektidén ofta bara runnit ut i sanden. Vi ser en mängd olika faktorer som gjorde att ingen på institutionerna fullt ut tog ansvar för verksamheten. Tidsbrist och en intensiv vardag, ointresse och rädsla för insyn, behov av full kontroll och ovana att samarbeta med andra är faktorer som påverkat personalens engagemang.

När vi skulle starta besöksverksamhet på övriga ungdomshem var vi tvungna att lämna över visst ansvar till personalen, dels eftersom vi inte hade möjlighet att göra det själva på grund av geografiskt avstånd, dels för att vi ville pröva detta sätt. Exempelvis prövade vi på två institutioner att låta representanter från de olika avdelningarna föra vidare information om Ny Kontakt till personalgruppen. Det visade sig att detta ansvar var för stort. Vi tror därför att det är viktigt att personalgrupper som är intresserade av besöksverksamheten får direkt information från den som ansvarar för Ny Kontakt.

För att utreda det låga intresset att starta besöksverksamhet skickade vi en enkät till samtliga institutionschefer. Trots att endast hälften av dem svarade fick vi fram att några redan hade en modell för kontakter med samhället, några andra såg inte behovet och för några handlade det om förändringar i den egna verksamheten. Några angav tidsbrist som skäl och några ville avvakta en utvärdering av hela projektet.

I det goda exemplet framkommer att en positiv ledning, en vilja hos personalgruppen, ett gott första intryck av de frivilliga samt en tydlig planering av verksamheten är faktorer som underlättar uppstarten av Ny Kontakts besöksverksamhet.

5 Avslutande reflektioner kring Ny Kontakt

Projekt Ny Kontakt avslutas den 30 september 2004. RFS och SiS har diskussioner kring fortsatt samarbete. Fram till dess att beslut är fattat vid årsskiftet 04/05 kommer projektledaren inom RFS att vara anställd för att inte befintlig verksamhet skall avslutas.

Vårt arbete har löpt över tre år och vi har haft olika delmål att följa för varje projektår. Det vi kan se är att projektet snarare är en process på olika nivåer; på samverkansnivå och på organisationsnivå, på både institutions- och avdelningsnivå samt på en mer personlig nivå. Vi upplever att denna process har fått ny fart när projektet nu skall avslutas. Vad som skall hända i framtiden är därför en viktig fråga. Vi är övertygade om att Ny Kontakt är en viktig del av institutionsvårdens utveckling. I detta kapitel ger vi några avslutande reflektioner samt våra förslag och rekommendationer inför besöksverksamhetens framtid.

5.1 Övåntade effekter av projektverksamheten

Når vi tittar tillbaka på projekttiden finns vissa övåntade effekter som vi här vill belysa, för att de kan ge kunskap inför fortsatt verksamhet.

Som projektledare har vi ibland kånt oss ensamman och saknat tillhörighet med någon avdelning eller arbetsgrupp. Vi har under vissa perioder haft svårt att hålla motivationen uppe på grund av motstånd inför det nya. Traditionellt har institutionen som uppgift att ”skapa lydiga ungdomar”. Institutionsmiljön kan förvandlas till ett sammanhang där ungdomarna behöver styras och där de fråntas allt ansvar. Ett flertal ungdomar anpassar sig till den här miljån och livet på avdelningen går ut på att följa de regler och normer som institutionen skapat (Levin, 1997). Vi har under vissa perioder upplevt att vi också kunde dras in i institutionens vardag och kånt oss ”passiviserade”, resignerade och att vi tappat initiativförmågan.

SiS institutioner är påpassade av massmedia. Misstag och fel som begås får ofta en oproportionerligt stor betydelse för omgivningens syn på institutionerna. Att få positiv uppmärksamhet i media kan kånnas rättvist för att kompensera den ofta för negativa bilden av ungdomsvård som massmedia presenterar. Under de tre år som Ny Kontakt har funnits har det vid flera tillfällen pratats och skrivits om Ny Kontakt som ett viktigt steg för institutionens utveckling i både tidningar, radio och lokal-tv. Det är tydligt att den här positiva uppmärksamheten har uppskattats inom SiS och vi tror att den har betydelse för det omgivande samhällets attityder gentemot SiS.

Allmänheten har ofta en negativ bild av de ungdomar som ibland kallas ”värstingar”, kanske via bilden som ges i media. Att som frivillig komma in på institutioner och möta ungdomarna, med fokus på deras resurser och positiva krafter istället för på deras bekymmer och problem, kan vara ett sätt att förändra attityderna mot dessa ungdomar. Många av de frivilliga som deltagit i besöksverksamheten beskriver sina möten med ungdomarna som mycket positiva och uttrycker att de fått en ny bild av kriminella ungdomar.

Flera behandlingsassistenter har beskrivit samarbetet med de frivilliga som ett slags avlastning, eftersom de ibland inte hinner med alla arbetsuppgifter. De berättar att det kånns bra att någon annan vuxen kan vara tillgänglig för ungdomarna, även om de är tydliga med att de frivilliga inte råknas in bland personalresurser. Något som också nämns är att de frivilligas nyfikenhet skapar reflektioner bland personalen. Genom att de frivilliga ställer frågor kring

avdelningens verksamhet, måste personalen tänka igenom och formulera exempelvis behandlingsinnehållet. Ökad transparens i institutionsarbetet är ett sätt för personalen att utveckla sitt arbete genom funderingar kring vad man gör och varför. Ytterligare en vinst på avdelningarna är att besöken av de frivilliga bidrar till "ett positivare klimat", något som en av ungdomarna har berättat om. Detta positiva klimat påverkar även relationen mellan ungdomar och personal.

En annan oväntad effekt av Ny Kontakts verksamhet är att några av de frivilliga har fått timanställning eller sommarjobb på Råby ungdomshem. Att rekrytera personal bland de frivilliga är naturligtvis inget mål med besöksverksamheten, men detta blir kanske en konsekvens eftersom vi har rekryterat studenter.

Enligt projektplanen skulle vi i slutet av projektiden anordna en konferens för frivilliga och personal med syfte att samla erfarenheter från projektet. Det blev under konferensdagen tydligt att det finns ett visst intresse från ungdomshemmen gällande Ny Kontakt. Framför allt blev det tydligt att personal och frivilliga som deltagit i besöksverksamheten hade goda erfarenheter som de ville dela med sig av. Diskussionerna handlade om den rädsla och misstänksamhet som fanns i början, om svårigheterna med information och om hur man på olika avdelningar på Råby efter hand löst problem som dykt upp. Dagen handlade även om hur personal och frivilliga kan komplettera varandra genom att bilda ett "dream-team", vilket kan ge vinster till ungdomarna. En oväntad effekt är att fler ungdomshem än vad vi hade förväntat oss visade intresse att delta i konferensen och även att starta ett samarbete kring Ny Kontakt.

5.2 Rekommendationer inför fortsatt besöksverksamhet

I detta avsnitt vill vi ge rekommendationer inför den fortsatta besöksverksamheten. Modellen för Ny Kontakt måste utvecklas kontextuellt, dvs utifrån de förutsättningar som finns vid varje ungdomshem. Vi har dock sett att det finns vissa generella förutsättningar, förhållningsätt och strategier för att besöksverksamheten skall kunna genomföras. Nedanstående förutsättningar bör vara uppfyllda för att kunna starta och bibehålla Ny Kontakts besöksverksamhet:

- Ungdomshemmets personal bör vara positiv till besöksverksamheten.
- Ansvarig personal på avdelningen utses.
- Tid skall avsättas till att organisera besöksverksamheten tillsammans med frivilliga samhällsarbetare.
- Ny Kontakt kan med fördel tas upp på personalkonferenser för att integrera besöksverksamheten i den ordinarie verksamheten.

När förutsättningarna är uppfyllda kan vi rekommendera nedanstående handlingsplan i arbetet med att starta upp besöksverksamheten.

Information – Tydlig information om besöksverksamheten behövs både inom och utom ungdomshemmet. "Inåt" handlar det om att informera ledning och personal om Ny Kontakts syfte, bakgrund och om de frivilliga samhällsarbetarnas roll. Ungdomarna skall informeras om vad besöksverksamheten innebär och ta ställning till om de vill delta eller inte. "Utåt" innebär information till allmänheten för att kunna rekrytera frivilliga besökare.

Rekrytering -- För att kunna rekrytera lämpliga frivilliga är det viktigt att de som anmäler intresse lämnar utdrag ur både polis- och socialregister. De skall också ha genomgått ett

enskilt samtal, där de berättat om sig själva och om sin motivation (bilaga 3). Till slut skall de delta i Ny Kontakts besökskurs för att få nödvändig förberedelse inför uppdraget. RFS ansvarar för kursledare och material till besökskursen. SiS, dvs det aktuella ungdomshemmet, ansvarar för lokaler och medverkande personal.

Personalens delaktighet i rekryteringsprocessen är ett sätt att höja intresset, kunskap och kompetens. I förlängningen kan detta merarbete innebära avlastning i form av ett lugnare klimat på avdelningen, vilket en av ungdomarna har beskrivit som en effekt av att frivilliga besöker avdelningen.

Besöksverksamhet – Ny Kontakts riktlinjer (bilaga 1 och 2), både för personal och frivilliga skall finnas på avdelningen och följas av de berörda. De frivilliga skall skriva under institutionens förbehåll (bilaga 4), som innebär tystnadsplikt. Avdelningspersonal, frivilliga och ungdomarna bestämmer tillsammans hur verksamheten skall se ut utifrån avdelningens förutsättningar. Vi föreslår en liten, strukturerad verksamhet i början som sedan kan utökas.

Stöd – Att organisera stödet till de frivilliga är en viktig uppgift. Gruppträffar där de frivilliga kan utbyta erfarenhet kan kompletteras med nätverksträffar där personal och frivilliga från andra ungdomshem bjuds in för att utveckla samarbetet. Detta kan vara ett sätt att hitta gemensamma mål, ett gemensamt språk samt att skapa tydlighet kring de olika rollerna. Uppföljning med ungdomarna bör också ske kontinuerligt.

5.3 Slutdiskussion

Det övergripande syftet med projektet har varit att öka stödet till ungdomar som är och har varit placerade inom SiS samt att öka allmänhetens insyn. Utifrån vår verksamhet på Råby ungdomshem bedömer vi att vi har uppfyllt denna målsättning. Verksamheten har inte varit så omfattande, men vi tror att det är viktigt att titta på kvalitet istället för kvantitet när man skall mäta den här sortens verksamhet.

Det är tydligt för oss att svårigheterna att implementera en ny verksamhet inte endast ligger i organisationernas struktur, utan att organisationens mål också är viktiga faktorer. SiS verksamhet innebär att ungdomar utan eget samtycke vårdas på institution. Institutionslivet innebär oftast avskildhet från det övriga samhället och behandlingsarbetet skall ta sikte på att så fort som möjligt slussa ut den unge i samhället igen. Samtidigt är det grundläggande problemet ungdomsbrottsligheten och det hot mot samhället som den representerar. Inofficiellt betonas ofta det straffande elementet inom institutionen och vi har ibland upplevt att *kontroll och skydd* är begrepp som prioriteras framför *flexibilitet och öppenhet*. Claes Levin menade i slutet av 90-talet att ”Idag gäller den grundläggande kritiken mot behandlingstanken inte att ungdomar får behandling eller hjälp med sina personliga problem eller sin sociala situation, utan främst att den är godtyckligt använd och tjänar till att dölja straff under falska förespeglningar.” (Armeliuss m fl, 1996, s 67). Tore Andreassen (2003) skriver om dagens LSU-placeringar att ”även om syftet med vistelsen är en positiv utveckling för ungdomarna är sådana placeringar en straffrättslig åtgärd. Det gör det svårt att skilja klart mellan straff, skydd av samhället och behandling.” (s 47).

Konflikten mellan kontroll/skydd och öppenhet har vi inom Ny Kontakt kopplat till att ord och handling inte alltid stämmer överens. Det har oftast funnits stor entusiasm kring Ny Kontakt vid de tillfällen projektet har presenterats. Vikten av insyn lyfts fram och öppenhet ses som en självklar förutsättning för ungdomsvården. Samtidigt har vi upplevt en tröghet på

institutionerna när det handlar om att agera, ta ansvar och genomföra. Trots positiva tankar kring Ny Kontakt är besöksverksamheten ett område man inte prioriterar, kanske för att dess målsättning står i kontrast till behovet av kontroll och skydd? Vi har också noterat att man generellt tycker att idén är bra, men att man fokuserar på hinder när den skall genomföras på den egna institutionen. Det officiella målet, att SiS skall präglas av insyn och transparens, blir till ett hinder istället för en möjlighet. Ny Kontakt förutsätter att man är beredd att lyfta fram öppenhet och flexibilitet samt att ungdomarnas behov prioriteras framför organisationens behov av en strukturerad vardag.

Vi har upplevt att det inom institutionen finns starka behov av kontroll inte bara över den egna verksamheten utan även över besöksverksamheten, genom att man helst vill att den skall anpassa sig efter institutionens struktur och regler. Självklart skall de frivilliga samhällsarbetarna respektera avdelningens rutiner och regler, men om dessa blir ett hinder för besöksverksamheten kanske man skall fundera över om man kan förändra något. Målet med allmänhetens insyn är viktigt på så sätt att det motverkar att SiS ungdomshem blir en isolerad institution utanför samhällets blickfång. Över de besökandes insyn går det inte att ha kontroll, varför den också blir ett hot mot den egna verksamheten. När frivilliga släpps in på avdelningen går det inte att förutsäga hur deras relationer med ungdomarna utvecklas. Verksamheten förutsätter att man kan låta vissa ungdomar ha en närmare kontakt och andra inte – alla kan inte behandlas lika, utan det är andra saker som styr vilka ungdomar som får kontakt med vilka frivilliga.

Ny Kontakt har kommit igång på vissa avdelningar och vi tror att det beror på att några inom personalen har varit med och drivit på, funnits till hands och tagit sig tid. Genomförandet underlättas om det finns någon "eldsjäl" på avdelningen. Vi tror att det är nödvändigt att det finns minst en i personalgruppen där verksamhet skall startas som är ansvarig för kontakten med de frivilliga, men som även ser till att övrig personal och ungdomar hålls informerade om hur besöksverksamheten fungerar. Detta kräver naturligtvis inte bara intresse, utan också att tid och förutsättningar ges till den personen.

Samarbetet med de frivilliga måste få ökat erkännande för att institutionsledning och behandlingspersonal skall vilja prioritera besöksverksamheten. Hur kan Ny Kontakts verksamhet få ökad status på institutionen? Det första steget kan vara att höja personalens kunskap och förståelse om hur frivilligt socialt arbete fungerar och om vilken effekt det kan ha i behandlingsarbetet. Att låta personalen vara med och bestämma över besöksverksamheten kan också vara ett viktigt steg. Vi tror att de skulle tycka att det var stimulerande att vara med i rekryteringsprocessen och ansvara för uppgifter som det enskilda samtalet samt att medverka på utbildningsdagen. Att få inflytande över vilka frivilliga som får delta i besöksverksamheten skulle skapa större delaktighet när det gäller Ny Kontakt. Personalens utbildning och delaktighet gällande Ny Kontakt innebär mer ansvar, något som skulle kunna premieras på något sätt. Kanske kan det innebära en statushöjning att som personal vara ansvarig för kontakten med de frivilliga, precis som det är en statushöjning att vara ansvarig för ART (Aggression Replacement Training – ett påverkansprogram).

Vi ser också genomförandet av en utvärdering, kring hur ungdomarna har upplevt kontakten med de frivilliga samt hur det påverkat deras vistelse på ungdomshemmet, som ett sätt att höja de frivilligas status inom myndigheten. Forskning skulle ge frivilligarbetet ökad trovärdighet och bekräftelse, men den skulle också göra institutionerna uppmärksamma på det ideella arbetets omfattning och innehåll. Eftersom verksamheten kommer att fortsätta finns fortfarande möjlighet att göra en utvärdering.

Att verksamheten efterfrågas av socialtjänsten som placerar ungdomarna på särskilda ungdomshem kan också vara ett sätt att höja Ny Kontakts status. Detta kräver ett informationsarbete där Ny Kontakt presenteras och diskuteras inom socialtjänsten, så att det offentliga samhället ser de frivilliga som en tillgång och räknar med dem i det praktiska arbetet. Vi har under projekttiden försökt att få ut information om besöksverksamheten till socialtjänsten, exempelvis vid Socionomdagarna och andra konferenser. Det glädjer oss att höra olika förslag från regeringen som vill satsa på den ”tredje sektorn”. Genom att beskriva det ideella arbetet som en viktig länk i samhället ger våra politiker bättre möjligheter för frivilligarbetet att utvecklas och befästas. ”Inom nyinstitutionalismen talar man om att organisationer kan välja att strukturera sin verksamhet från de krav och förväntningar som omgivningen ställer för att få legitimitet i ett längre perspektiv. Vedung tar också upp att den övriga omgivningens krav på verksamheten påverkar förändringsarbetet” (Lundefors Oscarsson, 2004, s 55).

Att våga starta samverkan, lära känna varandra och göra saker tillsammans är avgörande i ett samverkansprojekt. Om det inte fungerar eller om projekt inte får avsedd verkan behöver det inte ses som ett misslyckande, utan istället som något som gett nya erfarenheter. Inom projektet har vi ibland känt att våra samarbetspartners inom både RFS och SiS har glömt att projektarbete är ett förändringsinstrument som syftar till att kasta fram nya idéer och förslag. De har ibland förväntat sig snabbare resultat och saknat nyfikenhet inför processen. Dessutom uppstod det emellanåt en viss förvirring när institutionens egen målsättning krockade med projektets. Institutionschefen hade sin verksamhet att ta hand om och ibland glömde vi, som projektledare, att projektet bara var en liten del av institutionens totala verksamhet. Självklart var projektet för oss en central fråga och vi hade kanske lite höga förväntningar när det gäller engagemanget från personal. Ett exempel på detta är att projekt Ny Kontakt inte alls nämns i SiS tioårsjubileumsbok ”Att bryta mönstret – berättelser från vardagen inom SiS”. Detta trots att generaldirektören inleder boken med ett förord som handlar om transparensen inom SiS, vilket väl sammanfaller med Ny Kontakts huvudsyfte:

”Samtidigt som professionaliseringen genomförts har institutionerna närmat sig samhället utanför. Samspelet med den ’normala världen’ är självklart när målet är att alla som placeras på institution ska återfå en roll som medborgare i samhället.”

Vi har under projekttiden funderat mycket över svårigheterna med att implementera Ny Kontakts modell på ungdomshemmen. Vi vill ifrågasätta varför man varken inom SiS eller RFS gjorde en intresseundersökning hos de 34 ungdomshemmen eller hos RFS lokalföreningar innan projektet startade? Det hade kanske underlättat verksamheten om detta förarbete hade gjorts innan, alternativt att man inte hade satt som målsättning att Ny Kontakt skulle finnas på samtliga ungdomshem efter endast tre år. Kanske handlar detta om svårigheter i kommunikationen mellan huvudkontor och ungdomshem samt mellan RFS kansli och lokalföreningar?

”Det är viktigt att det man implementerar ’känns igen’, att det finns en mening med och ett sammanhang till det man tidigare gjort. För att underlätta genomförandet bör en inventering göras hur det man vill införa passar in i den verksamhet som redan finns.” (Lundefors Oscarsson, 2004, s 55). Att vanliga människor kommer in på institution var för 15 år sedan ett naturligt inslag på Råby ungdomshem. Korpen och scouterna var exempelvis några aktiviteter som genomfördes på institutionen. Historiskt sett finns det ett antal exempel där institutionen har samarbetat med kommunens olika föreningar. Det har för det mesta varit enskilda initiativ och personliga kontakter som lett till samarbete. Vi kan dock konstatera att grundtanken i Ny Kontakt inte är en helt ny företeelse. Det som däremot är unikt är att SiS som statlig myndighet har gått in ett treårigt samverkansprojekt med en frivilligorganisation för att bygga upp en

nationell verksamhet med gemensamma riktlinjer. Erfarenheterna från projektet borde därför tas tillvara, både av RFS och av SiS, inför framtida samverkansprojekt. Vår viktigaste erfarenhet från de här tre åren är att projektarbete är en lärande process och att det finns mycket att lära både av de svårigheter och möjligheter vi har gått igenom.

Referenser

- Andreassen, T. (2003) *Institutionsbehandling av ungdomar. Vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia.
- Ahrne, G. & Hedström, P. (1999) *Organisationer och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Armelius, B-Å., Bengtzon, S., Rydelius, P-A., Sarnecki, J. & Söderholm Carpelan. K. (1996) *Vård av ungdomar med sociala problem – en forskningsöversikt*. Stockholm: Liber utbildning.
- Blennerger, E. & Svedberg, L. (1996) *Frivilligt socialt arbete i Sverige – en översikt*. NOPUS. Göteborg.
- Danermark, B. (2000) *Samverkan – himmel eller helvete?* Stockholm: Gothia.
- Devillaz, M. & Martinsson, E. (2002) Besöksverksamhet på Råby ungdomshem – en enkätundersökning. *Stencil*. SiS och RFS.
- Devillaz, M. & Martinsson, E. (2003) Studiematerial för dig som vill delta i besöksverksamhet på SiS ungdomshem. *Stencil*. RFS och SiS.
- Devillaz, M. & Martinsson, E. (2003) Kursledarutbildning gällande besöksverksamhet på SiS ungdomshem. *Stencil*. RFS och SiS.
- Goffman, E. (1983) *Totala institutioner – fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Hilte, M. (2000) *Förändring och kön i socialt arbete. En narrativ analys av en människo-behandlande organisation*. Meddelanden från Socialhögskolan. Lunds universitet, 2000:4.
- Jacobsen, D-I. & Thorsvik, J. (2002) *Hur moderna organisationer fungerar*. Lund: Studentlitteratur.
- Jeppson, Å, Tidefors Andersson, I & Löwdahl, E. (2002) *Tunagårdens behandlingsmodell – Unga förövare av sexuella övergrepp*. SiS följer upp och utvecklar, 2/02.
- Johansson, G. (2002) *Bete sig normalt. Ett perspektiv på den vuxna familjehemsvården*. SiS Forskningsrapport nr 3 2002.
- Järvinen, M & Skretting, A. (1994) *Missbruk och tvångsvård*. Nordiska nämnden för alkohol och drogforskning, NAD. Helsingfors.
- Kindstrand, A. & Theorin, T. (2002) *Barfotabarn. Flickors vandring från LVU till LVM*. SiS följer upp och utvecklar, 3/02.
- Levin, C. (1997) *Ungdomar i tvångsvård – Råbyundersökning 94*. Meddelanden från Socialhögskolan. Lunds universitet, 1997:9.
- Lundefors Oscarsson, H. (2004) *Att implementera ett klient- och åtgärdsinstrument på en LVM-institution*. Allmän SiS-rapport 2004:1.
- Madsen, B. (2001) *Socialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Nygren, S. (2000) *Projektmakaren – om konsten att skapa utrymme för eldsjälar*. Ledarinstitutets temaskrifter 2:96, studiematerial. Stockholm.
- Vedung, E. (1998) *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur.
- Sarnecki, J. (2002) Banar väg för krav på hårdare tag. *Dagens Nyheter Debatt*, 2002-05-19.
- Statens institutionsstyrelse (2004) *Att bryta mönstret – berättelser från vardagen inom SiS*. Jubileumsskrift.
- Sydsvenska Dagbladet*, 2002-12-24, Unga dömda möter livet. Nyhetsreportage.
- RFS hemsida: <http://www.rfs.a.se>
- SiS hemsida: <http://www.stat-inst.se>

Bilagor

Bilaga 1

RIKTLINJER FÖR FRIVILLIGA

Som frivillig är du inte anställd på institutionen och omfattas därför inte av bestämmelserna i Sekretesslagen. Institutionen ställer upp ett förbehåll som innebär tystnadsplikt för dig. Innan du deltar i verksamhet på ungdomshemmet ska du ha undertecknat förbehållet som är juridiskt bindande.

Var tydlig gentemot ungdomarna med din roll som frivillig på avdelningen samt vad gäller sekretess och anmälningskyldighet.

Personalen ansvarar över att du som frivillig inte utsätts för några risker i samband med besöket. Se till att lämna ditt telefonnummer till personalen så att de kan nå dig ifall bekymmer uppstår. Ring gärna till avdelningen innan ditt besök så att personal och ungdomar är förberedda inför besöket.

Som frivillig har du inget ansvar ifall någon av ungdomarna skulle avvika under verksamhet som ni gör utanför avdelningen. Det räknas som en obehövad permission. Du bör dock notera klockslag och direkt ringa till avdelningen om den unge avviker.

Personalen är ytterst ansvarig för vem som släpps in på avdelningen. Vid besöksverksamhet är det personalen som bedömer ifall någon av de frivilliga inte skulle vara lämplig i sitt uppdrag.

Boka gärna regelbundna träffar med personal för att planera verksamheten samt för att gå igenom eventuella frågor. Om problem uppstår vid besöket, ta gärna upp det direkt med personalen.

Förvissa dig om att nyinskrivna ungdomar och nyanställd personal vet vem du är och vilken roll du har. Om det är oklart, kontakta avdelningsföreståndaren.

Bilaga 2

RIKTLINJER FÖR PERSONAL

Avdelningsföreståndaren ansvarar för att informera ungdomarnas föräldrar och socialsekreterare om Ny Kontakts verksamhet på och utanför avdelningen.

Avdelningsföreståndaren ansvarar för att ungdomarna får information om Ny Kontakt samt för att dela ut informationsfolder och riktlinjer. Ungdomarna ska även delges de frivilligas namn innan besöksverksamheten kommer igång för att de ska kunna veta om de eventuellt känner någon av dem.

Ny Kontakt bygger på frivillighet även från ungdomarnas sida och det innebär att personalen frågar ungdomarna om de vill träffa de frivilliga innan de kommer in på institutionen. Ungdomarnas samtycke ska dokumenteras.

Om någon av ungdomarna inte vill delta i Ny Kontakt ska han/hon inte behöva gå undan på sitt rum för att komma undan verksamheten. Personalen ansvarar för att ge frivilliga och ungdomar möjlighet att vistas någon annanstans än på avdelningen om det behövs.

Även om samtycke från ungdomarna finns, ska personal enbart lämna ut de uppgifter angående ungdomarna som de frivilliga kan behöva. Ungdomarna avgör hur mycket de vill berätta om sig själva.

Personalen är ytterst ansvarig för vem som släpps in på avdelningen. Personalen bedömer ifall någon av de frivilliga inte skulle vara lämplig i sitt uppdrag. Om detta skulle ske – kontakta de frivilliga för en diskussion!

Personalen ansvarar för att de frivilliga inte utsätts för några risker i samband med besöket. Se till att ha de frivilligas telefonnummer, så att besöket kan avbokas om det skulle behövas. Institutionen bär ansvar för den unge även vid verksamhet utanför avdelningen.

Till sist - du som personal är den som känner ungdomarna bäst och du bör kanske finnas med som stöd i början av besöksverksamheten. Planera verksamheten tillsammans med de frivilliga.

Syftet med den enskilda träffen

Träffa alla som vill engagera sig i Ny Kontakt vid ett enskilt samtal. Det handlar om ett ansvar att rekrytera ”lämpliga” frivilliga. Ungdomarna som är placerade på SiS särskilda ungdomshem är i en mycket utsatt situation, vilket gör det extra viktigt att den som vill engagera sig har förmåga att vara en positiv resurs. Verksamheten är till för ungdomarnas bästa och inte för att fylla den frivilliges egna behov.

Syftet med det enskilda samtalet är alltså att få en bild av den som vill engagera sig genom att den berättar om sitt liv och sin uppväxt samt om sin motivation till att delta i verksamheten. Det är ingen anställningsintervju och ingenting av det som sägs under träffen dokumenteras. Den frivillige berättar precis så mycket som han/hon själv vill och det är en förutsättning att samtalet hålls i en ärlig och öppen anda. Beskriv gärna ”processen” som varje deltagare genomgår innan man kan delta i verksamheten!

Presentation

Intervjuarna presenterar sig. Representerar du SiS eller RFS?

Den frivillige

Be personen berätta om sig själv, sitt nuvarande liv och lite grann om sin uppväxt. Följ gärna upp det som sägs. Om ni behöver hjälp på traven använd nedanstående frågor:

- Har du familj? Var och hur bor du?
- Hur såg din uppväxt ut?
- Hur skulle någon närstående, som du berättat om, beskriva dig? Hur skulle du beskriva dig själv?
- Vad är du bra på?
- Berätta om din arbetslivserfarenhet?
- Har du tidigare erfarenheter av frivilligt arbete eller av föreningsliv?

Motivation

Be personen berätta om varför han/hon vill engagera sig i projektet. Det är vårt ansvar att se till att det finns ett äkta engagemang och att man inte vill engagera sig av nyfikenhet eller annat eget behov. Ta hjälp av nedanstående frågor:

- Hur fick du information om verksamheten? Informera gärna mer om ni märker att det behövs!
- Vad vet du om det särskilda ungdomshemmet?
- Vad har du för intressen? Vad tycker du om att göra ?
- Hur ser du på de ungdomar som vistas där?
- Vad är det som gör att du vill engagera dig i verksamheten?
- Vad har du för förväntningar?
- Vad tror du att just Du kan du ge ungdomarna och vad tror du att du kommer att få?
- Hur mycket tid vill du lägga ner?

Missbruk/Kriminalitet

Som vi beskrev i början är det viktigt att den som besöker ungdomarna är lämplig. Vad menar vi då med lämplig? Några saker vi tänker på är ifall man har ett pågående missbruk och/eller är aktivt kriminell. Våra erfarenheter visar att den som vill engagera sig gärna berättar och att de snarare tycker att det är konstigt om man inte frågar. Var öppen för att det kan ha förekommit missbruk och kriminalitet, men att det som är viktigt är hur personen har hanterat det och hur hans/hennes situation ser ut nu.

- Vad är din inställning till alkohol och droger?
- Har du någon gång provat droger?
- Andra erfarenheter? Matmissbruk, spelmissbruk...

Brotts- och misstankeregister samt socialregister

Begär in registeruppgifter från polis och socialförvaltning. Viktigt att påpeka att man kan delta i projektet även om man förekommer i något av registren. Den frivillige hämtar själv in uppgifterna och lämnar en kopia till institutionschef eller avdelningsföreståndare, som också är den som sedan ställer ut förbehåll (gällande sekretessen) till den frivillige.

Avslutning

Sammanfatta det ni pratat om och tacka för visat intresse, tacka gärna också för att personen berättat om sig själv samt kom med någon positiv kommentar. Planera för besökskurs.

Om ni är osäkra på om personen är lämplig eller inte – be att få återkomma någon dag senare med besked. Var ärliga och säg att ni behöver prata er samman.

Förbehåll enligt 14 kap. 9 § sekretesslagen.

Följande förbehåll gäller i fråga om uppgifter om enskilds personliga förhållanden som Ni,

_____, kan inhämta i samband med Era besök på *Råby ungdomshem* under 2004.

1. Uppgifterna får inte lämnas vidare till någon som inte deltagit i besöket.
2. Om Ni i något sammanhang redovisar Ert arbete som frivillig samhällsarbetare får uppgifterna inte redovisas på sådant sätt att någon enskild klient hos SiS kan identifieras med ledning av uppgifterna.

Överträdelse av detta förbehåll är straffbart enligt 20 kap. 3 § brottsbalken.

Ort och datum

På myndighetens vägnar

Institutionschef

Jag är medveten om att överträdelse av detta förbehåll är straffbart enligt 20 kap. 3 § brottsbalken.

_____
Namn

_____
Datum